

A JELEN EURÓPAI MIGRÁCIÓ ÉRTÉKELÉSE: MENEKÜLTEK – „ASYLUM SHOPPING” – BESZÜREMKEDŐ TERRORISTÁK¹

FRIVALDSZKY János
egyetemi tanár (PPKE JÁK)

1. A menekülés szüksége menekültyi alanyi jogot szül – a menekültek befogadása a politikai közösségek (államok) erkölcsi és jogi kötelessége

A migránsok egyik legősibb, jogilag védett csoportját alkotják a *menekültek*. A menekültyi státusz vallási-erkölcsi alapját a keresztény európai örökséggel rendelkező Európa a Biblia tanításában leli meg. A választott, azaz a zsidó nép számára azt írja elő a Második Törvénykönyv, hogy „szeressétek [...] ti is a jövevényt, mert ti is jövevények voltatok Egyiptom földjén”.² Az előírás bibliai elhelyezkedéséből, valamint a megfogalmazás módjából következik, hogy ez *törvényi*, továbbá a *személyközi* és *társadalmi viszonyokat* érintő *kogens* módon *kötelező*, azaz mindenképpen *jogi előírás*, aminek tartalma – vagyis a követendő magatartás – nemcsak a jövevények felé gyakorolt *igazságosság* ilyen módon gyakorolt befogadó aktusát, hanem az ő igazi szívből jövő *szeretetüket* is előírja a szóban forgó törvényhelyen. E szívet is az *akarat* dimenzióban belevonó (szeretniük kell!) empatikus irányultság és viselkedés egzisztenciális alapja pedig a zsidó nép saját „jövevényi” helyzetének Egyiptom földjén való megélése. Érdekes ebből a szempontból, hogy később, az Újszövetségben a Szent Család Heródes elől Egyiptomba menekül,³ vagyis a menekültyi helyzetet átéli Jézus is kisgyermekként, Máriával és Józseffel közösen.

¹ A tanulmány megírását az „Oktatói kiválósági ösztöndíjak és díjak” című pályázati felhívás eredményeként a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kar (PPKE JÁK) KAP15-063-1.1-JÁK azonosítószámmal megvalósuló pályázati projektje támogatta.

² *Szentírás*, Második Törvénykönyv. 10,19.

³ „Miatán ők elvonultak, íme, az Úr angyala megjelent Józsefnek álmában és így szólt: »Kelj föl, vedd magad mellé a gyermeket és anyját, és menekülj Egyiptomba! Maradj ott, amíg nem szólok neked! Heródes ugyanis keresni fogja a kisgyermeket, hogy megölje őt.« Erre ő fölkel, éjjel magához vette a gyermeket és anyját, és eltávozott Egyiptomba. Ott volt Heródes haláláig, hogy beteljesedjék az Úr

Érdeemes az előbbieik fényében rámutatnunk arra, hogy a keresztényi cselekvés mércéje a feltétel nélküli, önzetlen szeretet, amely a felebarát felé irányul, s a konkrét tettekben mutatkozik meg. Mindig az a felebarát (*proximus*), aki éppen *szükséget szenvedőként mellettem* van. A keresztények egész földi élete e tettek alapján lesz a *végítéletkor* megítélve. Jézus ugyanis az utolsó ítéletkor feltett végső kérdéseket, és azoknak az örök életre, illetve az örök kárhozatra ható következményeit az alábbiakban határozza meg:

„Amikor az Emberfia eljön dicsőségében, és vele együtt az angyalok mindnyájan [MTörv 33,2], akkor leül majd dicsőséges trónjára. Összegyűjtenek eléje minden nemzetet, ő pedig elválasztja őket egymástól, ahogyan a pásztor elválasztja a juhokat a kecskéktől. A juhokat a jobbára állítja, a kecskéket pedig a baljára. Akkor a király így szól a jobbja felől állóknak: »Jöjjetek, Atyám áldottai, vegyétek birtokba az országot, amely nektek készült a világ teremtése óta. Mert éheztem és ennem adtatok, szomjaztam és innom adtatok, idegen voltam és befogadtatok engem, mezítelen voltam és felöltöztettetek, beteg voltam és meglátogattatok, fogságban voltam és eljöttetek hozzám.« Akkor az igazak megkérdezik majd tőle: »Uram, mikor láttunk téged éhezni, és tápláltunk téged, vagy szomjazni és inni adtunk neked? Mikor láttunk mint idegent, és befogadtunk, vagy mezítelenül, és felöltöztettünk téged? Mikor láttunk téged betegen vagy fogságban, és meglátogattunk téged?« A király így válaszol majd nekik: »Bizony, mondom nektek: amikor megtettétek ezt egynek e legkisebb testvéreim közül, nekem tettétek.« Ezután a balján levőknek ezt fogja mondani: »Távozzatok tőlem, átkozottak, az örök tűzre, amely az ördögnek és az ő angyalainak készült. Mert éheztem és nem adtatok enni, szomjaztam és nem adtatok inni, idegen voltam és nem fogadtatok be, mezítelen voltam és nem öltöztettetek föl, beteg voltam és fogságban, és nem látogattatok meg engem.« Erre azok is megkérdezik: »Uram, mikor láttunk téged éhezni vagy szomjazni, mint idegent vagy mezítelenül, betegen vagy a fogságban, és nem szolgáltunk neked?« Akkor ő így felel majd nekik: »Bizony, mondom nektek: amikor nem tettétek meg ezt egynek e legkisebbek közül, nekem tettétek meg.« És elmennek majd, ezek az örök gyötremre, az igazak pedig az örök életre.⁷⁴

Ebből az újszövetségi helyből egyértelműen kiviláglik, hogy az idegen jövevények helyzetével számol Jézus, s az azokhoz való, *tettekben megnyilvánuló* erkölcsi viszonyulás a végső megmérettetés kritériumai közé tartozik. Az „idegen voltam és befogadtatok engem” erkölcsi cselekvés, a többi említettel együtt az örök életre érde-

szava, amit a próféta által mondott: »Egyiptomból hívtam az én fiamat« [Oz 11,1]. [...] Amikor Heródes bevégezte életét, íme, az Úr angyala megjelent álmában Józsefnek Egyiptomban és így szól: »Kelj föl, vedd magadhoz a kisgyermeket és anyját, és menj Izrael földjére. Meghaltak ugyanis, akik a gyermek életére törtek!« Ő fölkel, maga mellé vette a kisgyermeket és annak anyját, és bement Izrael földjére. Mivel meghallotta, hogy Arkelausz uralkodik Júdeában apja, Heródes helyett, félt odamenni. Miután álmában intést kapott, eltávozott Galilea vidékeire. Odaérve egy Názáretnek nevezett városban telepedett le, hogy így beteljesedjék, amit a próféták mondtak: »Názáretinek fogják hívni.«” Mt 2,13–15, 19–23.

⁴ Mt 25,31–46.

mesít tehát, míg az „idegen voltam és nem fogadtatok be” magatartás pedig az örök kárhozatra juttatja azt, aki így cselekszik. Jézus azt állítja, hogy amit tesznek, vagy nem tesznek az emberek az ilyen idegenekkel, azt Vele teszik, vagy nem teszik. Jézus tehát önmagát azonosítja az idegennel. Meg kell jegyeznünk, hogy annak a tette is magára Jézusra irányul a jövevény, menekült befogadásával vagy annak elutasításával, aki *nem is tudja*, hogy e tettek a menekülten keresztül magára Jézusra is vonatkoznak. Egyébként a – minden emberben jelen levő – *természetes erkölcsi törvény* és a *természetjog első elvei* is tartalmazzák az élet védelmének köteleességét és jogát, ami átfogja a menekült helyzetében teendőket is. Mindez arra kell, hogy tanítsa a keresztény örökséget vallókat, hogy az idegen, a jövevény, a menekült *ember méltósága* nem csak minden más emberrel azonos értékű, hanem *abszolút* is, hiszen Jézus önmagát azonosítja e „legkisebbségekkel”. Az ember, minden ember, s – Jézus által – külön nevesítetten az idegen ember méltósága a benne levő Jézus-képmás⁵ miatt abszolút értékű, ezért *feltétlenül* erkölcsi cselekvést igényel az irányában, ami jelen esetben a befogadását jelenti. Vagyis minden ember abszolút, feltétlen és egyenlő méltósággal rendelkezik, azonban az idegennel, a „legkisebbségek” közé tartozván, Jézus személy szerint azonosítja magát. A szükségét szenvedő idegenek befogadása ezért nem is annyira az idegenre, hanem inkább magára Jézus Krisztusra vonatkozik. Ő a dicsőségébe, a mennyei királyságába azokat fogadja csak be tehát, akik úgy viszonyulnak a társadalmi értelemben vett „legkisebbségekhez”, a szenvedőkhöz, ahogy azt fentebb leírva láttuk.

A fenti keresztényi viszonyulás egy keresztény gyökerekkel rendelkező Európában feltétlenül kiindulópontként kell, hogy szolgáljon. Európa azonban mára már csak gyökereiben keresztény, s még keresztény kultúrájának sem nevezhető, hanem csak inkább egy heterogén civilizációnak, amelynek keresztény gyökerei is vannak. Ezért inkább a *normatív* dimenzióban lehet érvényes felhívás Európa felé az, hogy térjen vissza keresztény gyökereihez a menekültekhez való viszonyulásában. *Munkaerőnek* ugyanis nemzeti *haszonelvű* megfontolásokból szívesen befogadták eddig azon (eredeti szándékuk szerint: ideiglenes) *gazdasági bevándorlókat* (pontosabban tehát: vendégmunkásokat), akik jól illeszkedtek az egyes befogadó országok *gazdaságfejlesztési terveikhez*. A menekült-befogadással kapcsolatban azonban problémák mutatkoztak és mutatkoznak ma is, még akkor is, ha Európa kifejezetten nagy menekültbefogadó (migránsbefogadó?) régiónak számít az utóbbi évtizedekben.⁶ A nyugat-európai országok manapság demográfiai okokból látják hasznosnak a migránsok befogadását, miközben a bevándorlók szakmai végzettségi mutatói fokozatosan és rohamosan romlanak. Így az ilyen új bevándorlók/menekültek munkaerőként legfeljebb csak a társadalom alsóbb rétegeiben foglalhatnak majd helyet. Mostanra tehát úgy tetszik, tanácstalan több nyugat-európai állam is a tekintetben, hogy minek tekintse, és minek nevezze a migránso-

⁵ Amikor a „Milyen alapelvek és értékszemponatok alapján tekintsünk korunk migrációs válságára?” című kerekasztal-konferencia szervezőjeként és egyik előadójaként a konferenciát megelőző nap (2015. november 12-én) az előadásomra készültem, akkor aznap éppen Szent Márton püspök napja volt. A konferencia meghívója itt érhető el: <https://goo.gl/jfGVWm>

⁶ PÓCZIK Szilveszter: A nemzetközi migráció tendenciái a 20. és 21. században elméleti és történelmi nézőpontból. In: PÓCZIK Szilveszter – DUNAVÖLGYI Szilveszter (szerk.): *Nemzetközi migráció – Nemzetközi kockázatok*. Budapest, HVG-Orac, 2008. 60.

kat, amennyiben kétséges, hogy gazdaságilag és demográfiailag szüksége van-e rájuk? Ha van, akkor nyilván támogatni fogják a migránsbefogadást. De mi a helyzet a valódi menekültekkel? Szolidáris-e velük Európa és az európai országok? Mindenekelőtt arra van szükség, hogy a menekülteket fogalmilag és valóságosan is *külön* tekintsük, és külön kezeljük.

A menekült státusz az *ember ontológiáján*, azaz *minden ember egyenlő személyi méltóságán* nyugszik, amely az egész emberi közösséget, az egész *'emberi nemzet'* egy *világméretű jogközösségbe* szervezi. Ez, az ember említett ontológiájából fakadó *uni-verzalizmus antropológiai* dimenziója, amely az *egyetemes kötelező elismerő jogi viszonyt*,⁷ valamint erkölcsi dimenzióban az *egyetemes testvériség*⁸ eszméjét állítja normatív módon a befogadni köteles államok és azok közössége elé.

Az emberek – mint tudjuk – politikai módon szervezett közösségekben élnek, amelyek olykor – diktatúrákba, zsarnokságokba fajulva – veszélyeztetik az alávettek, az elnyomottak alapvető jogait, s ezért a többi politikai közösségnek be kell fogadni az ezen országokból érkező menekülteket. A befogadó országok jogrendszerét úgy kell kialakítani és működtetni, hogy a menekülés joga és a befogadás kötelezettsége érvényesülni tudjon. Azt, hogy mely országba menekülhet a menekült, a *menekülés adta* célszerűség, az ésszerűség-praktikusság, valamint az érintett befogadó országok szolidáris együttműködése kell, hogy rendezze. Nyilván nem merülhet fel a menekült részéről a befogadó országok közötti, *gazdasági szempontú válogatás*, hiszen menekültként – ha valóban menekült – a legalapvetőbb jogait féltve menekül. Ezen a primordiális szinten a gazdasági-jóléti szempontok fel sem merülhetnek.

A menekült státusz egy olyan rendkívüli helyzet, amelyet egy rossz dolog idéz elő, ami hazája elhagyásának (végső) lehetőségét hagyja csak nyitva az alapvető jogaiban veszélyeztetett személy és annak családja számára. Ez a rossz dolog valamilyen háború, zsarnokság, diktatúra, illetve polgárháborús helyzet eredményezte politikai vagy vallási természetű üldöztetés lehet.

A menekült befogadás joga és kötelessége nem kell, hogy minden egyes esetben, feltétlenül és szükségszerűen az ott történő végleges letelepedést, az ottani állampolgárság megszerzését jelentse. Sőt, amint az üldöztetés megszűnik, nyilvánvaló és természetszerű, hogy okafogyottá válik a menekült státusz. A menekült státusz tehát csak addig indokolt, amíg az üldöztetés fennáll, azaz főszabályként *ideiglenes jellegű*. Természetesen elképzelhető, hogy időközben a menekült megszerzi a befogadó ország állampolgárságát, illetőleg ilyen céllal kíván ott véglegesen letelepedni, s ott kívánja majd az állampolgárságot megszerezni. Ha ezalatt az üldöztetés nem szűnik meg, akkor a dolgok rendes és természetes útja az, hogy a menekült a befogadó állam társadalmába integrálódva végül is a befogadó állam állampolgárságát szerzi meg. Továbbá persze az is előfordulhat, hogy bár időközben megszűnik az üldöztetés a hazájában, de mégis úgy alakulnak a dolgok, hogy már – bizonyos személyes okokból – nem kíván

⁷ Vö. FRIVALDSZKY János: A jogalanyiség és a jog mint egyetemes elismerő viszony, a legújabb olasz jogfilozófiai eredmények tükrében. *Iustum Aequum Salutare*, V., 2009/2. 11–54.

⁸ Vö. FRIVALDSZKY János: Lehet-e politikai egy világot átfogó közösség? *Világosság*, 2010/6sz. 81–89.

hazatérni, s ha ez lehetséges, biztosított a befogadó ország részéről, akkor az állampolgárságot végül megszerezve, végérvényesen ott telepszik le.

A menekülés tehát olyan kényszerű helyzet, amelyben a menekülő alapvető méltóságát, sőt, az életét közvetlenül veszélyeztető helyzet elől menekül, amelyhez nem csak joga van, hanem ennek biztosítása minden politikai közösség alapvető kötelezettsége is. Ennek alapja a minden ember egyenlő személyi méltóságából fakadó alapvető jogainak egyenlősége. A menekült kiszolgáltatott helyzetében segítségre szorul, így e *rendkívüli* helyzetben lehetséges, hogy *illegális* módon, például tiltott határátlépéssel tud csak menedéket kérni. A pozitív jog és annak előírásai nem hátráltathatják, különösen nem akadályozhatják azonban a meneküléshez való jogát, és a befogadásra kötelezett országok menekültként való befogadásának kötelezettségét. Olyan kijelentést tenni tehát a menekültek befogadására egyébként – helyzeténél fogva – köteles ország vezetői részéről, hogy „nincsen szükségünk menekültekre”, a menekülti helyzet és a meneküléshez való jog tartalmának súlyos félreértését jelenti.

Végezetül el kell mondanunk azt, hogy egy nemzet természetesen *szerezheti jobban* a saját polgárait, nemzetársait – a határain belül és kívül –, mint a többiekét, olyan értelemben, hogy *természetes* érzelmi kapcsok fűzik őt hozzájuk, s ekképpen a nemzettesthez tartozván a közjavukról történő *gondoskodásukról* a nemzet kormányzói kiváltképpen, elsőrendűen *kötelezettek*. A menekülti helyzetben azonban a menekült nem egy ország állampolgáraként vagy egy másik nemzet tagjaként jelenik meg, akit lehetne így külföldiként, idegenként kezelni, s akinek érdekét ily módon a saját állampolgároké mögé lehetne sorolni, hanem a menekült mint alapvető szükségben szenvedő, életét, biztonságát stb. féltő és menekítő *'ember'* jelenik meg, aki így alapvető emberi jogainak védelmét kéri, s ehhez alapvető *emberi joga* van. Az ilyen alapvető emberi jogok jogvédelme *elsődleges, alapvetőbb* az állampolgári státusból vagy a nemzethez való tartozásból fakadó jogok és érdekek védelmével szemben.⁹ Mint láthattuk, minden ember elsődlegesen ugyanazon emberi nemhez, s a legalapvetőbb egyetemes, világméretű emberi jogközösséghez tartozik. Ehhez minden embernek

⁹ Az *'idegenellenesség'* fogalma kutatómódszertanilag elnagyoltnak tűnik, hiszen máshogy szükséges viszonyulni a valódi menekültekhez, és máshogy a bevándorlókhoz. Ez utóbbiak tekintetében különösen abban az esetben, ha miközben legálisan is átléphetnék a migránsok az ország határait, bizonyos csoportok jogellenesen lépnek az ország területére. Ez utóbbi esetben ugyanis jogos lehet a *bizalmatlanság* (a tekintetben tehát, hogy miért, milyen célból lépnek be bizonyos migráncscsoportok jogsértő módon az országba?), amely attitűd önmagában még nem értékelhető „idegenellenességként”, hanem a közvetlen terrorfenyegetettség korszakában sokkal inkább *megalapozott gyanakvasként*. (Persze azt is szükséges vizsgálni, hogy az idegenkedésnek mi a valódi, esetleg ettől különböző igazi oka.) A visegrádi országok tekintetében mért „idegenellenesség” vonatkozásában is érdemes lenne az előbbieket is megfontolás tárgyává tenni a kortárs migráns folyamatok értékelésekor. Ha viszont a valódi menekültekkel szemben is észlelhető ellenérzés, akkor az *erkölcsi érzéket finomító, a lelkiismeretet* e problémára érzékenyebbé tevő közpolitikai eszközökkel szükséges lenne a polgárok figyelmét felhívni arra, hogy a (valódi) menekültek legalább ideiglenes befogadása erkölcsi kötelessége minden – a dolgok természete szerint – érintett nemzetnek, országnak és országcsoporthoz. Az idegenellenesség vizsgálatához ld. BERNÁT Anikó: *Idegenellenesség Magyarországon és a visegrádi országokban*. In: HARS Ágnes – TÓTH Judit (szerk.): *Változó migráció – változó környezet*. Budapest, MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet, 2010. 263–275. <http://goo.gl/8bmdOH>

mint méltósággal rendelkező személynek, és így mint jogalanynak alapvető joga van. Az ember, minden ember ilyen, *jogalanyként való* elismerése minden ember, nemzet és ország legalapvetőbb kötelessége a Földön. Tehát éppen azért, mert az ember, minden ember ilyen személyi méltósággal rendelkezik, a *jogalanyiségéhez való jogából* fakadó legalapvetőbb jogokat köteles minden nemzet, ország, illetve országok nemzetközi közössége nemcsak elismerni, hanem egyúttal biztosítani is. A menekült e jogainak biztosítására a menekült befogadására köteles állam kötelezett. A menekült befogadására azon (emberi jogok védelme szempontjából már 'biztonságos') állam kötelezett, amely az adott körülmények között a legkézenfekvőbb módon, azaz a legközvetlenebbül képes a menekült védelmet jelentő befogadására. A probléma manapság abban áll, hogy az Európai Unió nem állam a szó szoros értelmében, így önálló menekültpolitikát és a menekültek jogait egymaga nem képes érvényesíteni.

Csak hasonló szintű jogvédelmi igény kerülhet kollízióba a fent említett menekültjoggal, például, ha azért nem fogadják be a bebocsátást kérőt, mert a befogadó állam polgárainak életét vagy alapvető emberi jogait sértené, vagy közvetlenül veszélyeztetné a befogadása. Voltaképpen az ilyen személy azonban nem is menekült, hanem terrorista vagy más bűnöző (a befogadott személyt, ha súlyos bűncselekményt követ el, amúgy is bármikor ki lehet utasítani).

2. Az a menekült, aki annak mondja magát, avagy mindenki menekült, aki menekültstátuszt kér?

A menekültstátuszt a nemzetközi jog is biztosítja jogi előírásaival, s jogi garanciákat igyekszik adni az érvényesüléséhez. Az ENSZ Menekültügyi Főbiztossága azonban az elmúlt évtizedekben több alkalommal is hangot adott azon véleményének, hogy az európai országok nem minden tekintetben hajtják végre a vonatkozó jogi egyezmények, normák tartalmában foglaltakat, a menekültügyi alapelvek és célok valós szem előtt tartásával. Az „Európa erőd” szerintük kezdett egyre inkább valósággá válni, amely egyre kevésbé adott a menekültek számára menedéket.¹⁰ Az egységes európai uniós menekültpolitika mai rendszere pedig napjainkra „mondta fel a szolgálatot”, a gyakorlatban tehát nem működik. Szükséges tehát újragondolni alapjaiban, elméletben és gyakorlatban is az EU teljes menekültpolitikáját.

Érdeemes újfent emlékeztetnünk arra, hogy a menekült nyilván a legközelebbi biztos országokban keres menedéket, várva, hogy hazájában mikor lesznek ismét biztonságosak a viszonyok. (Így menekült a Szent Család is Egyiptomba, és tért vissza onnan, amikor megszűnt az üldözés.)

Az eddigi menekültügyi rendszer abból a – egyébként ésszerű – feltételezésből indult ki, hogy aki menedéket kér, az nyilván azért teszi ezt, mert országában, hazájában üldözik, vagyis *ténylegesen menekült*. Ha viszont a menekültek hazájuktól távoli, jómódú országokat keresnek fel, akkor ezzel motivációs bázisukban megjelennek az

¹⁰ AMBRUS Ágnes et al. (szerk.): ENSZ Menekültügyi Főbiztosság (UNHCR): *A világ menekültjeinek helyzete, 2000. A humanitárius segítségnyújtás öt évtizede*. Budapest, ENSZ Menekültügyi Főbiztosság Magyarországi Képviselete, 2001. Lásd benne az „Európa erőd” című alfejezetet: 160–162.

anyagi-jóléti szempontok is. Így a politikai-vallási menekültből, azaz az életét, testi integritását, fizikai szabadságát és alapvető jogait féltőbből gazdasági menekült (is) lesz. A menekültügyi szociológiai, korfát érintő migrációs tapasztalatok szerint a *menekültek* azon családok, illetve egyedülállók, akiknek *többsége nő és gyermek*, míg a (gazdasági) *bevándorlók többsége 25–40 év közötti*,¹¹ s hozzátennénk, hogy bár nő a női migránsok száma, azért még mindig a *férfiak* adják a gazdasági bevándorlók zömét.¹² Az 1951-es genfi menekültügyi konvenció abból indult ki koncepcionálisan, hogy aki a menekülti státuszt kéri, az menekült. Manapság azonban olyan tömeges kontinensközi migrációnak (szinte már népvándorlásnak) vagyunk tanúi, amelyben a migránsok többsége gyaníthatóan a jobb gazdasági létet is keresi úgy, hogy menekültként határozza meg magát. Így a gazdasági menekült, vagy a gazdasági célú migráns/bevándorló tömegeiből kell kiszűrni a valódi, azaz a szűk értelemben vett menekülteket.

A hazánkban 2015 augusztusában és szeptemberében megjelenő fiatal férfiak migráns populációjában szembevetendő volt, hogy nagymértékben alulreprezentáltak a nők és a gyermekek. Felmerült tehát a gyanú, hogy a 25-35 éves fiatal férfiak mind menekültek-e, illetve, hogy nagy többségük esetleg nem gazdasági bevándorló-e, pontosabban hazánkon átvándorló migráns? A hetek múlásával azonban egyre több nő és gyermek is érkezett, ami lehet, hogy migrációs szociológiailag a biztonságosabb, talán akár „kitalaposottnak” is nevezhető út vonzóbbá válásával magyarázható. Ez körülbelül akkorra tehető, amikor a migránsok számára reális lehetőséggé vált a Németországba való eljutás. Úgy tűnik azonban, hogy ekkor sem a menekültek érkeztek meg, hanem csupán a gazdasági jellegű migráció bázisa szélesedett ki immáron a nőkre és a gyermekekre is, teljes családokat, azok ezreit átfogva. Nagyon szegény országokból kívántak a minél gazdagabb és minél több jóléti szolgáltatást biztosító országokba eljutni.

A kortárs migránsválságban azt tapasztalhattuk, hogy szinte egy iparág jött létre a szíriai útlevelek hamisítására, amelynek oka nyilvánvalóan az, hogy a gazdasági okból migrálók is a menekültstátusz megszerzése szempontjából a legkedvezőbb állampolgárságot jelentő szíriai útlevelel juthassanak be a befogadó országokba. Már itt is meg kell említeni azt – ami 2015 novemberében nyilvánvalóvá vált –, hogy sajnos még terrorista személyek is törekednek így bejutni a terrorizmus célpont-országaiba. Nyilván e két személyi körnek semmilyen átfedése nincs: a menekültek maguk is az otthoni terrorból menekülnek, a gazdasági migráns pedig ugyancsak nem terrorista.

Amíg a menekültek egyénileg vagy kisebb homogén csoportokban keresnek menedéket, nem visszaélve a menekülti helyzettel – miért is élnének vissza, hiszen életüket féltve menekülnek? –, addig elvileg jól működhet a nemzetközi menekültügyi szabályozás. Viszont amikor már óriási mértékben, hihetetlen tömegben érkeznek a vegyes motivációjú migránsok, akkor a presszionáló tömegáradat nyomása miatt már nem lehetséges kiválogatni belőlük a valódi menekülteket, hiszen a határok és az idegenrendészeti szűrvek átengedő-kapacitása – már csak a szükséges ügyintézés miatt is – véges. Egy bizonyos migránsmennyiség felett tehát, a jogi-adminisztratív áteresztő-kapacitás szűkössége miatt a menekülti státusz elbírálhatósága nagymértékben két-

¹¹ Vö. RÉDEI Mária: *Mozgásban a világ. A nemzetközi migráció földrajza*. Budapest, Eötvös, 2007. 392.

¹² Vö. uo. 211.

séges, ha egyenesen nem lehetetlen. Amíg a menekült hazája szomszédos országaiban keres menedéket a mihamarabbi visszatérés reményében, addig a gazdasági motivációjú migráns a legjobb gazdasági feltételeket keresi a régióban, vagy ha van pénze rá, akkor globálisan. Ha a gazdasági szempontú migráns olyan okmányokat hamisít, ami menekült státusz elérhetőségével kecsget, akkor nyilvánvalóan azért teszi ezt, mert így kívánja a befogadó ország legtöbb jogot és kedvezményt biztosító státuszát, azaz a menekült státuszt megszerezni. Ha tízezrek és százezrek élnek vissza a menekültjog intézményével, akkor ezzel a valódi menekültek jogainak érvényesülését veszélyeztetik. Előfordulhat ugyanis, hogy a befogadó országok általános érvénnyel, előzetes szűrés nélkül korlátozzák a belépést, vagy lezárják a határaikat. A menekült fizikailag oda menekül, abba a szomszédos vagy közeli országba megy át, ahol menedéket remélhet. A menekültstátuszt elérni igyekvő, valójában gazdasági migráns is így tesz, ha a nemzetközi menekültügyi szabályozási rezsim, a jogrendszerek azzal számolnak, hogy menekültkérelmet benyújtók fizikailag, személyesen a helyszínen, a határon megjelennek, tehát abból indulnak ki, hogy ott fognak megjelenni. Néha úgy tűnik, mintha ez előírás is lenne. Ezzel a rendszer maga indukálja a kérelmezők helyszíni megjelenését, különösen, ha egyes befogadó országok a gazdasági migránsokat is menekültekként fogadják be.¹³ Csakhogy a legális gazdasági migráció azt igényelné, hogy még otthon, az ottani külképviseletnél kérjen gazdasági célú beléptetési engedélyt, vízumot – ha szükséges –, s csak akkor induljon útnak a gazdasági célú migránsokat befogadó országba, ha erre az utóbbi ország előzetesen belépési, és ilyen céllal ott tartózkodási engedélyt adott.¹⁴ Tehát az elégtelen szabályozási rendszer hatására indulnak útnak szerencsétlen százezrek, számos veszélyt, bántalmazást vállalva. Sokukat továbbá kirabolják, illetve megerőszoalják. Az utolsó pénzüket is felteszik az útra, amelyért cserébe embercsempészek életveszélyes körülmények között csempészik őket illegálisan több országon és tengeren át. Ezzel szemben nyitva áll a – törökországi, libanoni és jordániai külképviseleteken keresztül történő – biztonságos és jóval olcsóbb legális út. A migrációval járó szenvedéseik talán megszaporolhatóak lennének, ha a szabályozás humanitárius segítségnyújtási szempontú és csoportos kezelésű lenne, nem pedig az egyéni elbírálás alapján működne.¹⁵

¹³ „Olyan szabályaink vannak, amelyek az ellenkező irányba hatnak. Eklatáns példa, hogy a kérelmezőnek először el kell érnie azt a területet, ahol véglegesen maradni szeretne. Nem nyújthat be kérelmet addig, míg fizikailag oda nem ér. A saját szabályainkkal arra kényszerítjük tehát őket, hogy elinduljanak. Miért csodálkozunk akkor, ha nem csak a menekülők, hanem a bevándorlók is ezt az utat választják. Ráadásul a bevándorlást alapvetően támogató országnak nagyon nagy eséllyel adtak valakinek státuszt, míg mások nem.” ORBÁN Balázs: *A migráció hazánk és Európa legfontosabb sorskérdése lesz*. 2015. 09. 24. <http://goo.gl/Ne3rYK>

¹⁴ Vö. „[...] aki pedig nem menekül, csak új életet akar kezdeni, az ne induljon el azelőtt, mielőtt szabad jelzést kapna.” uo.

¹⁵ Vö. „Mindenképp át kellene gondolni a [nemzetközi menekültügyi rendszer – F. J.] mostani pilléreit és filozófiáját. Az a nézőpont, hogy csak akkor tudunk velük »foglalkozni«, ha már idejöttek, alapjáraton problémát jelent. Meg kellene fordítani a logikát, illetve nekünk helyben segíteni. Az a gondolat, hogy ne küldjük vissza őket, logikus, bár cizellálni kellene, illetve a szankciómentes illegális belépésről szóló pont szintén idejélmúlt; egyik sem ad választ a problémákra. A genfi egyezmény, illetve menekültügyi rendszerünk az egyéni elbírálás talaján áll, azonban ezeknek az embereknek nem egyéni elbírálásra van

Végig kellene gondolni azt is, hogy ha valakik a tömeges vándorlások időszakában ideiglenes befogadást kaptak, azok nemigen kívánják visszatérni többé hazájukba. *Ki-toloncolni* pedig lehetetlen *százezreket*. Különösen, ha figyelembe vesszük azt, hogy például az elutasított menedékkérők mintegy 80 %-a Európában, az általuk kiszemelt országban maradt már ezelőtt is.¹⁶ Ilyen körülmények között viszont nincs értelme különbséget tenni menekült és egyéb bevándorló között, ha ennek a gyakorlatban nem lehet érvényt szerezni. Ez a helyzet továbbá delegitimálja a polgárok előtt a kormányzat menekült- és migránspolitikáját, mert ekképpen a kormányzat gyengekezűsége vagy tehetetlensége miatt az így eljáró migránsok átveszik önhatalmúlag a saját *státuszuk meghatározása* tekintetében a *kezdeményezést* az államtól, illetve adott esetben visszaélnek a társadalom befogadó nyitottságával.¹⁷ De – ismételjük – az is lehet, hogy maga a menekültügyi (pontosabban: a migráció szabályozási) rendszer a rossz, hiszen el kellene kerülni azt, hogy a gazdasági migránsnak fizikailag meg kelljen jelennie a kérelem benyújtásával ott, abban az országban, ahova be szeretne jutni. Másrészt zavaró a rendszerben és a tisztánlátásban az is, hogy *menekülti jogállással* fogad be némely ország gazdasági migránsokat, belső *gazdaságfejlesztési* céllal.¹⁸ Így ilyen bizonytalan jogi környezetben nyilván „próbálkoznak” gazdasági migránsok a menekülti státus elnyerésével, mégpedig az általuk kiválasztott leggazdagabb országokban. Érdemes azt is tudatosítani, hogy a *menekültjogi* eljárásokkal való *visszaélést nem büntetik*.¹⁹ Végül arra is utalnánk, hogy még mindig létező jelenség az *‘asylum shopping’*,²⁰ vagy

szükségük, hanem humanitárius segítségnyújtásra, éppen ezért csoportként kell őket kezelni. Valójában azonban állampolgársági alapokon nyugszik a döntéshozatal, vagyis az adott államról szóló ország információk alapján határozzák meg az eredményt.” „A bevándorlás lehetőség, nem pedig probléma. Én azt mondom, hogy lassan a testtel!” Interjú Orbán Balázssal, a Migrációkutató Intézet főigazgatójával. 2015. 10. 08. <http://goo.gl/AGieW3>

¹⁶ CSERESNYÉS Ferenc: *Migráció az ezredfordulón*. Budapest–Pécs, Dialóg Campus, 2005. 42., 99.

¹⁷ Vö. uo. 42.

¹⁸ Az újonnan bevándorló szegény gazdasági migránsok *olcsó munkaereje leviheti* az irányadó *bérszínvonalat*, ami az ottani (a befogadó országbeli) munkások helyzetét nehezíti el. Akik ezzel jól járnak, azok vélhetőleg a multinacionális cégek lesznek, akiknek nagy létszámban van szüksége képzetlen, s főleg olcsó munkaerőre is. Kérdés, hogy a szakszervezetek a helyzet magaslatán lesznek-e akkor, amikor a bérszínvonalat kell majd megvédeni. Ez eléggé kétséges, hiszen a *multinacionális cégek érdeke* komoly *bevándorlás-ösztönző állami érdekként* fogalmazódhat meg ott, ahol a multinacionális cégeket kormányzati szinten részesítik előnyben, minthogy azok ezen országokban *nemzetgazdasági stratégiai főszereplők*.

¹⁹ Uo. 42.

²⁰ A *‘asylum shopping’* definíciói közül talán az alábbi kettő a leginkább találók közül valók:

- 1.) „»Asylum shopping«-nak azt a jelenséget nevezzük, amikor a menedékkérő annyiszor és abban az államban kér menedéket, ahol akar, többszörözve ezzel az államok terheit, jócskán meghaladva a nemzetközi védelmi szükséglet által indokoltakon. A jelenség nem korlátozódik az alaptalan kérelmet előterjesztőkre, számos esetben előfordul az is, hogy már menekültként elismert személy kér egymás után több másik államban is menekült státuszt a jogállással járó szociális és egyéb juttatások megszerzése érdekében.” SZÉP Árpád: A védett beléptetési eljárás kudarca. A diplomáciai menedékjog vége? *Iustum Aequum Salutare*, VIII., 2012/1. 160., 52. jegyzet. <http://goo.gl/FNa2Sf>
- 2.) „»Asylum shopping« in the EU context is used to describe the phenomenon where an asylum seeker applies for asylum in more than one Member State or chooses one Member State in preference to others on the basis of a perceived higher standard of reception conditions or social security assistance.” Elér-

pontosabban most virágzik csak igazán, a tömeges népvándorlásszerű migráns folyamatokban Európában.

3. A gazdasági migráció kiváltó okainak enyhítése, perspektivikus megszüntetése a gazdagabb országok és a nemzetközi közösség erkölcsi kötelessége

Egy gondolatot megér annak is szentelni, hogy a *menekültek hiányoznak* a normalizálódó országaikból; az ottani politikai közösség közjavának érvényesítése rászorul az onnan elmenekültekre (természetesen, ha ezt az otthoni biztonsági körülmények már lehetővé teszik). Az *otthoni közjó építésének hiánya* talán még inkább észlelhető a gazdasági okból kivándoroltak esetében. Ugyanis nem csak az otthonmaradt családtagoknak van szükségük a kivándorlók hazautalt fizetésére, a támogató összegeikre (több fejletlen, szegény országban ez a bevételek tetemes részét teszi ki), hanem az otthoni fizikai jelenlétükre lenne igazából a legnagyobb szükség. Tudjuk, a gazdasági migránsok éveken át utalják haza fizetésük meghatározó, döntő részét, amivel jelentősen hozzájárulnak az otthoniak gazdasági ellátásához. Milliók továbbá azért kényszerülnek manapság is elhagyni hazájukat, mert nagyon rossz ott a gazdasági helyzet. A *gazdasági célú bevándorlásra* azonban *nincsen alanyi jog*.²¹ A gazdasági célú bevándorlókat jogi értelemben nem kötelesek más országok befogadni. *Politikailag szuverén döntésük* lehet az, ha mégis megteszik, de az is, ha nem. Ugyanakkor megfontolandó a részükről, hogy a kortárs migránsok *jóval alulképzettebbek* a korábbi évtizedek bevándorlóinál, minthogy a végzettségi mutatók meredeken romlanak.²² *Morális* – azaz nem *haszonelvű* értelemben, ami pedig az „agyelszívó” országok bevándoroltatási

hetősége: Parliament home page > Parliamentary business > Publications and Records > Committee Publications > All Select Committee Publications > Lords Select Committees > European Union > European Union, CHAPTER 4: Asylum. A Common European Asylum System. 35. jegyzet. <http://goo.gl/HSpFia>

Lásd továbbá ezen eseteket, különös tekintettel a ‘*asylum shopping*’-ot érintő megfontolásokra: *Kaberuka v. Canada* (Minister of Employment and Immigration), [1995] 3 FCR 252, 1995 CanLII 3519 (FCA) 1995.07.20. <http://goo.gl/7w8lsv>; *Wangden v. Canada* (Minister of Citizenship and Immigration), [2009] 4 FCR 46, 2008 FC 1230 (CanLII) 2008.11.05. <http://goo.gl/p0Gp6x>

Ez utóbbi esetből kiemelésre érdemes az ügy anyagának 39. jegyzetéből az alábbi megfontolás: „This case raises the disturbing question of asylum shopping. If applicants’ counsel were correct in his domicile argument, applicants could, at their own will, reject the protection of one country by unilaterally abandoning that country for another. Indeed, that is what has occurred here. The Geneva Convention exists for persons who require protection and not to assist persons who simply prefer asylum in one country over another. The Convention and the *Immigration Act* should be interpreted with the correct purpose in mind.”

²¹ Vö. Heller Ágnes: „A kivándorlás emberi jog, a bevándorlás, nem.” HELLER Ágnes: Ten theses on immigration, civilization, culture, human rights and „house rules”. *International Framtider*, vol. 3., no. 2., (1993) 39. Idézi: SZILÁGYI Gábor: A Rendőrség migrációs katasztrófák elleni feladatai a szerb-magyar határszakaszon. *Műszaki Katonai Közlöny, A MHTT Műszaki Szakosztály és a ZMNE folyóirata*, XXI. évf. különszám, 2011. december, 1032. 1. jegyzet. <http://goo.gl/5qsWJf>

²² Az elmúlt évtizedekben annak valószínűsége, hogy a bevándorló diplomás lesz, a negyedére esett vissza. RÉDEI i. m. 199.

gyakorlatát eddig jobbára jellemezte – értelemben azonban más a helyzet: a befogadó országok úgy is tekinthetik magukat, pontosabban úgy *is kell* tekinteniük magukat, mint egy globális politikai közösség egyik alközösségét. Ez utóbbi esetben a világléptékű szinten tekinthető és így tekintendő *globális szegénység globális megoldását* kell megtalálni. A megoldás alanyai viszont az államok, s azok nemzetközi közössége, melynek újra kell gondolnia, hogy rendjén való-e az, hogy elképesztő szegénységben tengődnek százmilliók a világon, míg a földteke északi országai dúskálnak az anyagi javakban. A kényszerű gazdasági migráció okai tehát globális megoldást kívánnak, az *anyagi javak eloszlásának globális szintű* újragondolásával. A megoldás az lenne, ha a szegényebb államok *fejlődésre képes saját* (fenntartható) gazdaságot tudnának pályára állítani. Érdeemes egy gondolat erejéig megemlíteni, hogy a fejlett nyugati/északi államok tulajdonolta és felügyelte *transznacionális vállalatok fejlődő országokba telepített 'exportorientált termelési övezetei'*²³ önmagukban várhatóan sohasem fognak olyan tartós gazdasági növekedési pályát létrehozni a fejlődő országok számára, ami saját, erős gazdaságukat alapozná meg. Az ilyen és efféle konstrukciókkal túlélni, „vegetálni” lehet ugyan, de a globális szegénységet felszámolni lehetetlen. Ehhez tudatosítani és érvényesíteni kellene azt az elvet, hogy *minden népnek joga van a (gazdasági) fejlődéshez*, s nem pusztán csak a túléléshez.

Úgy tűnik, hogy más út nem áll a mostani európai országok előtt, minthogy a nemzetközi szervezetekkel együtt először a *béke feltételeit* biztosítsák a háború sújtotta országokban, utána pedig e szegény népek *gazdasági fejlődésében aktívan és szolidárisan* közreműködjenek. Nem lesz elégséges a törökországi és a környező országok *menekülttáborainak európai társ-finanszírozása*. Többre van szükség: egy *nemzetközi gazdaságfejlesztési cselekvési terv* kidolgozására, amellyel a szegény, fejlődő országok saját gazdaságukat fejleszthetik. Ez a hathatós *nemzetközi szolidaritás* megsegítést, valamint a fejlődő államok saját kezdeményezésű *szubszidiárius* gazdaságfejlesztését egyszerre igényli. Többek között piacot kell találni a szegény államok félkész- és kézműves termékeinek eladására. A saját természeti erőforrásaikat pedig saját igényeikre kell tudniuk fordítani (s nem más fejlett országok további gazdagodására), aminek meg kell teremteni a jogi és politikai feltételeit. Több esetben ugyanis nem tudnak szuverén módon gazdálkodni saját természeti erőforrásaikkal. A cél viszont az lenne, hogy középtávon egyre erősödő saját gazdaságuk jöjjön létre. Erre viszont egyedül nem lesznek képesek. Ezt nem a fejletlen államokba telepített külföldi, elavult, nagy munkaerő-igényes taylorista munkaszervezésű – jobbára feldolgozóipari, s különösen textilipari – transznacionális vállalatok leányvállalatai jelentenék, amelyek mintegy „gazdasági exklávékban” termeltetnek ott, a globális minimálbér bérszínvonalán. Jelenleg jobbára csak ez lehetőségek fel ezekben az országokban, mint jelen pillanatban szükséges, de nem sok reményre okot adó gazdasági realitás. Hozzáadott értéket – a fizikai munkaerőn kívül – nem kívánó, elavult, exportra (a transznacionális vállalat anyaországába vagy más fejlett országokba) visszairányuló termelési mód ez, ami nem is eredményez akkora gazdasági hasznot, ami az önerős gazdaságfejlesztés alapjait vethetné meg a fejletlen

²³ Vö. CSÉFALVAY Zoltán: *Globalizáció 2.0. Esélyek és veszélyek*. Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó, 2004. 239–267.

vagy fejlődő országokban, akármennyire is vonzó GDP-növekedést is eredményezne ez a konstrukció.

Mint említettük, egyes nagy migránsbefogadó országok olykor az egyszerűség kedvéért menekültként fogadnak be gazdasági célú bevándorlókat is, akiket ezen országok is gazdasági céllal, azaz gazdaság-, illetve területfejlesztés céljából fogadnak be.²⁴ Ez – mint láthattuk – a nemzetközi menekültjogban zavaró lehet, hiszen a menekültstátusz az ember legalapvetőbb jogait védi és kivételes jog. Ha gazdasági migránsokat fogadnak be olyan országokból, ahol az ő alapvető jogaikat nem sértik, akkor úgy tűnhet, hogy a kibocsátó országban sérülnek az alapvető jogok, miközben esetleg a kibocsátó (fejlődő) országban csak rossz a gazdasági helyzet, az általános életszínvonal. Ez a kibocsátó országok politikai közösségét – s nem csak a kormányát – indokolatlanul sértheti a hazai és a nemzetközi megítélésben, s így ez a migránsbefogadó gyakorlat indokolatlanul rossz fényt vethet rájuk.

Amíg óriási a különbség a világ szegény és a gazdag országai között, addig komoly vonzerőt fog képezni a migránsok motivációs bázisában a jóléti országok fizikai elérése. A *tömegkommunikációs eszközök* révén pedig a jólétet érintő információk a potenciális migránsok számára azonnal elérhetőek:

„A Föld minden 100 lakójából három a gazdag, és 97 a szegény országokban születik meg, ami a fogyasztást is figyelembe véve, igen nagy ellentét. Azzal, hogy tömegekhez jutott el a fejlett világ életminőségéről szóló információ, érthető, hogy ez tömegekben ébresztett vágyakat egy jobb élet iránt. Tömegesen jutottak arra a megállapításra, hogy térbeli elmozdulással életminőségükben javulást érhetnek el.”²⁵

Meg kell említenünk azt is, hogy *globális civiljogi migránstámogatói* szféra működik a világhálón,²⁶ de a mindennapi helyi, konkrét segítségnyújtó akciók terén is, amelynek komoly ösztönző hatása lehet a nemzetközi migrációs folyamatok alakulására.

Továbbá figyelembe kell venni azt is, hogy immáron migrációt és bevándorlást segítő egész nemzetközi iparág jött létre (*‘migrációs ipar’*), amelynek keretében közösségi

²⁴ „Ugyanazon menekültügyi definíció szerint Kanada és Svédország a 90-es években az emberek 60-80%-át menekültként elismerve befogadta, míg Finnország 0,4%-át. Ugyanazt a szómáliei népcsoportot Kanada majdnem 80%-ban fogadta be, míg az Egyesült Királyságban ez az arány 1% alatt maradt. Tehát az, hogy milyen arányban kapott valaki menekültstátuszt, sokkal inkább függött az ország bevándorláshoz való hozzáállásától, vagy attól, hogy milyen munkaerőre van szüksége, mint attól, hogy a menekültjoghoz folyamadó közvetlen üldöztetés alatt állt-e.” „A bevándorlás lehetőség, nem pedig probléma. Én azt mondom, hogy lassan a testtel!” *Interjú Orbán Balázssal, a Migrációkutató Intézet főigazgatójával.* i. m.

²⁵ RÉDEI i. m. 201.

²⁶ Vö. pl.: <http://w2eu.info/>

portálok, applikációk, egyes országok migránsbefogadási, azaz befogadhatósági próbateszt kitöltési lehetőségei stb. működnek.²⁷

A kép teljességhez az a tény is hozzátartozik, hogy az illegális migráció egy komoly részét a nemzetközi *embercsempész hálózatok* teszik lehetővé és működtetik.

4. A fejlett országok jóléti rendszereinek és neoliberális ideológiájának fogyasztói szemléletű migrációt gerjesztő hatása: az ‘asylum shopping’ szociológiája

Korábban a gazdasági migránsok Európában *vendégmunkások*, azaz külföldi *munkavállalók* voltak. Ezért az ilyen típusú migrációt is gazdasági, jövedelemszemléletű migrációs elméletek próbálták magyarázni. Meg kell említeni a klasszikus, a neoklasszikus közgazdasági makro- és mikro-elméleteket, a migráció új közgazdaságtanát, a szegmentált munkaerőpiac elméletét, a történelmi strukturális és a világrendszerelméletet, a társadalmi tőke elméletét és a kumulatív okok elméletét.²⁸ Úgy véljük, hogy ezen elméletek nem képesek a mostani európai migrációs folyamatok igazi okát megragadni. Ezért egy további magyarázó elméleti megfontolást javasolunk bevezetni. Ezt igyekszünk az alábbiakban megvilágítani.

Korunkban egy minőségileg új migrációs hajlandósági és motivációs ok van terjedőben. Így ír erről Cseresnyés Ferenc:

„Az ötödik processzus, amely minőségileg új migráció elindítója lett, a hagyományos világnézetek, értékmenták és életstílusok eróziójának a következménye. Helyükbe új emancipációs és fogyasztásorientált életstílusok és életmenták léptek, amelyek a nyugati ipari államokban fejlődtek ki, és amelyek a modern kommunikációs eszközök révén terjedtek el széles körben.”²⁹

Manapság a jogrendszerek és a *nyugati államok jóléti szolgáltatásainak neoliberálisnak* is tekinthető *fogyasztói szemlélete* terjedt el bizonyos gazdasági migráns körökben. E koncepcióban a *haza jogrendszere*, jogállapota is csak egy termék, amely, ha rossz minőségű, akkor vagy tiltakoznak ellene jobbító céllal, vagy egyszerűen *kivonulnak* az ilyen országból. Egyszerűen *lecserélik* azt, mint bármely *rossz minőségű terméket* egy jobbra, sőt, a legjobbra. Ez utóbbi esetben nem „javítgatják” a rossz hazai állapotokat, hanem csak kivándorolnak hazájukból. E szemléletben a bevándorlásra kiszemelt ország jogrendszere szintén egy termék, mégpedig a „bevándorlási, *migrációs piacon*” található „legjobb minőségű” termék lesz. A hazai és a bevándorlásra kiszemelt ország jogrendszere két összehasonlítható termék, amelyek közötti *minőségkülönbség* indítja a fogyasztói szemléletű migránsokat a „*globális migrációs hipermarketben*” a „*legjobb minőségű árucikk*” elérése felé, ami nem más, mint a leggazdagabb ország

²⁷ Vö. BARSÍ ERZSÉBET: Hálóról hazát: Az internet mint Európa kapuja a latin-amerikai bevándorlók számára. *Föld-rész, Nemzetközi és Európai Jog Szemle*, 2011/1. „Fókuszban a migráció. Európa kapuja.” 5–34.

²⁸ PÓCZIK I. M. 64–73.

²⁹ CSERESNYÉS I. M. 25.

jogrendszerének szolgáltatásai. E *neoliberális fogyasztói szemléletet* a nyugat termelte ki, elsősorban az Amerikai Egyesült Államok. Majd elhintették, többek között Szíriában is, amelyben egy meghatározó, angolszász kultúrájú *helyi neoliberális elitréteg* jött létre.³⁰ A nyugati országok, azaz az USA és a nyugat-európai országok egymással *versenyezve* reklámozták a jogrendszereiket a *jogrendszerek versenyében, befektetőket* várva; ezzel szemben a jóléti juttatásaikra vágyó fogyasztói szemléletű migránsok³¹ ke-resték fel őket százezerszám. Továbbá a nyugati, a gazdag európai országok széthintették az egész világon a fogyasztói szemléletű, a könnyű és boldog élet, vagyis a *munka nélküli siker reklámkultúráját*, s erre való reakcióként beállítottak hozzájuk az e javakat, szolgáltatásokat elérni kívánó fogyasztói szemléletű migránsok százezrei. Nehéz lenne egyébként megérteni, hogy miért akarnak Franciaországból életüket kockáztatva Angliába jutni migránsok, vagy egyéb déli és közép-kelet-európai országokon szinte megállás nélkül áthaladni, hogy Európa leggazdagabb nyugati és északi országaiba jussanak el, ha nem feltételezzük azt, hogy az ottani jogi és jóléti szolgáltatásokat³² kívánják élvezni.³³ Úgy tűnik tehát, hogy nem annyira munkavégzés céljából kívánnak

³⁰ Amanda Patricia TERC: *Syria's New Neoliberal Elite: English Usage, Linguistic Practices and Group Boundaries*. A dissertation submitted in partial fulfillment of the requirements for the degree of Doctor of Philosophy (Anthropology) in The University of Michigan, 2011. <http://goo.gl/mDRD7r>

³¹ Az egyik olasz sajtóhír arról számol be, hogy a családi villákban elhelyezett migránsok a számukra biztosított ingyenes szálláson és ellátáson túl az ingyen internetet és a szállásaik takarítását ülősztrájkkal és a hulladékátrolók felborogatásával követelték: „Belpolitikai feszültséghez vezetett Olaszországban egy csoport afrikai bevándorlónak a tiltakozása, akik a számukra biztosított ingyenes szálláson és ellátáson túl internethez való hozzáférést és ideiglenes otthonaik takarítását is követelték.” Ingennyetért tüntetnek az olaszországi migránsok. *mno.hu* híre, 2015. december 23-án (a portál hivatkozása: MTI, 2015. december 22.) <http://goo.gl/cbSoxX>

Egy másik hír az eredetileg elsődendő célpontként kiszemelt Finnországból: „Az idén Finnországba érkezett migránsok csaknem 10 százaléka visszavonta menedékkérelmét és kinyilvánította, hogy inkább visszatér hazájába – adta hírül kedden a finn közszolgálati média, az Yle. [...] Finnországba az idén több mint 32 ezer migráns érkezett, tízszer annyi, mint a korábbi esztendőokban. [...] Finn tisztségviselők szerint a visszautat választó migránsok részben azért térnek haza, mert családok Finnországban.” *hvg.hu* Sok migráns inkább hazamegy Finnországból. 2015. december 23. szerda. <http://goo.gl/rKaXjx>

³² „Németországot lehet, hogy a gazdaság vonzása, de nem kizárt, hogy a könnyű jogi befogadási lehetőségek tették az ígéret földjévé.” – írja Rédei Mária a 2007-ben megjelent kötetében. RÉDEI I. m. 396.

³³ A neves kortárs szlovén (posztmodern) filozófus, Slavoj Žižek a következőképpen fogalmaz a migránsok álmaikhoz való „jogáról”, arról, hogy mindenképpen a leggazdagabb európai országokba jussanak el: „I rifugiati non stanno semplicemente scappando dalla loro patria lacerata dalla guerra: coltivano anche un sogno preciso. I rifugiati nel sud dell'Italia non vogliono trattenersi lì: la maggior parte di loro vuole vivere nei Paesi scandinavi. Alle migliaia di rifugiati accampati intorno a Calais non piace l'idea di restare in Francia: sono disposti a rischiare la vita pur di entrare nel Regno Unito. Le decine di migliaia di rifugiati nei Balcani vogliono raggiungere almeno la Germania. Tutti costoro manifestano apertamente questo loro sogno come un diritto incondizionato, chiedendo alle autorità europee non soltanto cibo adeguato e assistenza medica, ma anche i mezzi di trasporto necessari per raggiungere le destinazioni scelte. In questa loro richiesta impossibile c'è qualcosa di enigmaticamente utopistico, come se l'Europa avesse il dovere di realizzare il loro sogno. Si può osservare qui quanto sia paradossale questa utopia: proprio quando la gente si ritrova in povertà, in difficoltà, in pericolo, e ci si aspetterebbe che si accontentasse di un minimo di sicurezza e di benessere, l'utopia assoluta esplose. I rifugiati devono imparare la dura lezione: »La Norvegia non esiste«. Anche in Norvegia. Dovranno dunque imparare a censurare i loro sogni: invece di inseguirli nella realtà, dovrebbero concentrarsi e cercare

e leggazdagabb országokba bejutni, hanem sokkal inkább a jogrendszerek jóléti szolgáltatásai miatt; mintegy az általuk implicit módon feltételezett korlátlan – „fogyasztói” szemléletű – bevándorlási jog alapján. Ez tehát nem annyira munkavállalói célú, hanem inkább fogyasztói szemléletű, s ilyen célzatú migrációnak tűnik. A legtávolabb áll tőlünk az, hogy ironikusan álljunk a migránsválsághoz, hiszen emberek nehéz soráról, rendkívül szegény migránsok ezreiről, sőt százazereiről van szó. E tömegeken belül azonban a fogyasztói szemléletű gazdasági migránsok némileg ahhoz hasonlatosak, ahogy a „Black Friday”-en a fogyasztók megrohazzák a rendkívül kedvezményes áron kínált árukkal teli áruházat. A migráció „globális hipermarketjében” e fogyasztói szemléletű migránsok – és csak róluk szólunk most, nem pedig a többiekéről, és egyáltalán nem a menekültekről! – természetesen a legjobb jóléti szolgáltatást hirdető országok migránsbefogadó nyitottságát értelmezik úgy, mint ami a szabad „áruválasztást” teszi lehetővé, azaz a jóléti szolgáltatásokhoz való szabad hozzáférést, aminek eléréséhez, élvezetéhez azonban oda fizikailag be kell vándorolni. A jóléti szolgáltatást nyújtó „termék” olyannyira vonzó,³⁴ hogy annak elérése érdekében adott esetben ki is vonják magukat a migránsok azon tranzitországok jogrendszereinek idegenrendészeti kötelezettségei alól (pl. újjlenyomatvétele), amelyekben áthaladnak, illetve akár tömegesen úti-okmányokat hamisítanak, vagy megsemmisítenek, ha az elérni kívánt országba való bejutás ezt szükségessé teszi. A jelen migránsválság egyik jelentős szegmensét a maga kaotikumában tehát a jóléttel kecsesgető, hívogató magatartást mutató leggazdagabb európai országok egyfajta „fekete péntek”-szerű migrációs „lerohanásaként” értelmezhetjük. A kiváltó ok ezen országok közvetett vagy akár közvetlen csalogató migránspolitikája, és ugyanakkor a fogyasztói szemléletű (neoliberális) piac-ideológiája, amely koncepcióban minden ország, s annak jog- és jóléti rendszere pusztán egy – jó vagy rossz „minőségű” – „termék” a „globális ország- és jogrendszerpiacon”. A jó vagy a rossz minőséget a globális összehasonlításra alkalmas „verseny”, vagyis a jog- és jóléti rendszerek egyetemes versenyének aktuális állása határozza meg, amelyet a tömegmédiák – reklámtechnikákkal – közvetítenek a nemzeti és a globális piac „fogyasztói”, azaz a polgárok felé. Az útra kelő migránsok százezrei csak e „reklámra” reagálnak – az ő szempontjukból – adekvát módon.

Albert O. Hirschman *Kivonulás, tiltakozás, hűség* című korszakos, klasszikusnak számító művében – amely a neoliberális szemléletű közgazdaság-elmélet mind a mai napig egyik központi, sokat idézett alaplívénéé számít – írja azt, hogy a rossz minőségű termék esetén a *kivonulás stratégiája az elsődleges a tiltakozással szemben*. Ez normatív és empirikusan is igaz az amerikai szemléletmódot és gyakorlatot tekintve. Maga az Amerikai Egyesült Államok is Angliából való kivonulással jött létre, és jórészt így került benépesítésre. Azzal a döntéssel tehát, hogy az „elegáns” kivonulást választók nem kívánták hazájukat „izzadságos és feszültségteli tiltakozással”

di cambiare la realtà.” Slavoj Žižek: *Il diritto di sognare*. la Repubblica.it. 2015. 09. 11. <http://goo.gl/mLB2vc>

³⁴ Egyes – regionális és/vagy globális szinten működő – migránssegítő civilszervezetek a potenciális migráns-célországok globális szinten történő direkt vagy közvetett propagálásában, illetve az oda való bejutást segítő jogi tanácsadásban nem kis szerepet töltenek be.

reformálgatni, hanem egyszerűen a kivándorlást preferálták.³⁵ Ez a „nyugatra menni” gondolkodásmód, problémamegoldási paradigma, sőt egyenesen mítosz mélyen benne rejlik az amerikai gondolkodásban: „Létezését és növekedését az Egyesült Államok milliányi olyan döntésnek köszönheti, amely előnyben részesítette a kivonulást a tiltakozással szemben.”³⁶ Érdemes e tekintetben megjegyezni, hogy egy átlagos amerikai állítólag tízszer (vagy többször) költözik el munkahelyet is váltva, s választ magának új lakóhelyet, sokszor a kontinensnyi ország egyik végéből a másikba átköltözve.³⁷ A kivonulás és a tiltakozás egymás alternatívái, amely közül az előbbi az elsődleges tehát, az utóbbi csak *reziduális* opció.³⁸ Ez jól illeszkedik a neoliberais szemléletű univerzális piacelvűséghez, ahol – mint láthattuk – az egyes topográfiai helyek a térképen vagy a glóbuszon, illetve az államok jóléti színvonalukkal választható és „fogyasztható terméként” szerepelnek és működnek az államok és *jogrendszereik kínálati piacán*. A *forum shopping* intézményének széles körű elterjedése csak az egyik, bár fontos kifejeződési módja e szemléletmódnak és gyakorlatnak. Ezen, a pusztán intézményi formával való élés lehetőségén jócskán túlmutató jelenség mélyen gyökerező, nagyon fontos eleme az amerikai, *kliens-központú* és így piacszemléletű individuális, sőt, *individualista jogkeresési* praxisnak.³⁹ Más – és most a minket közelebről érdeklő – jogterületen az *‘asylum shopping’* szintén e piac- és haszonelvű logika mentén jött létre, ami nyilvánvalóan *visszaélés* az intézménnyel és a menedéj jog, azaz a nemzetközi jogi oltalom lényegi természetével. A kiinduló ideológiai alapállás az előbb említett ‘kivonulás’ amerikai mítosza, mégpedig az *egyéni siker elérése* jegyében. Ennek eszköze nem más, mint a *térbeli mobilitáció*, azaz a szülőhelyről, a *hazából* való kivándorlás preferálása a *társadalmi mobilitáció*, az *egyéni* előbbre jutás elérése végett, s mindez az *evolucionárius individualizmus* ideológiájának fényében történik.⁴⁰

³⁵ Albert O. HIRSCHMAN: *Kivonulás, tiltakozás, hűség. Hogyan reagálnak vállalatok, szervezetek és államok hanyatlására az érintettek?* Budapest, Osiris, 1995. 114–115.

³⁶ Uo. 114.

³⁷ Vö. GÁL Zsolt: *Bevándorlás az Amerikai Egyesült Államokban és az Európai Unióban. Enyhíti vagy elmélyíti az öregedés okozta problémákat?* PhD. értekezés. Budapesti Corvinus Egyetem, Nemzetközi Kapcsolatok Doktori Iskola, Budapest, 2007., 76. http://phd.lib.uni-corvinus.hu/300/1/gal_zsolt.pdf

³⁸ HIRSCHMAN (1995) i. m. 40–41. Van, aki úgy értelmezi a szerzót, hogy a tiltakozás az elsődleges a politikai társadalomban, s csak ha ez végképp eredménytelen és reménytelen eszköz, akkor élnek az érintettek a kivonulás eszközével. Hirschman egy másik tanulmányában a Kelet-Berlinből Nyugat-Berlinbe, s így a Német Demokratikus Köztársaságból az NSZK-ba való „disszidálás”, illetve emigrálás jelenségét vizsgálta, ahol árnyaltan vázolja fel a kivonulás és tiltakozás egymást kiváltó alternatíváinak szociológiáját: Albert O. HIRSCHMAN: *Kivonulás, tiltakozás és a Német Demokratikus Köztársaság sorsa: egy elméleti történeti esszé*. In: SIK Endre (szerk.): *A migráció szociológiája*. Budapest, ELTE TÁTK, 2007. 127–149.

³⁹ Vö. Mary Garvey ALGERO: In Defense of Forum Shopping: A Realistic Look at Selecting a Venue. *Nebraska Law Review*, vol. 78., no. 1. (1999) 78–112. Ld. „Attempts to extinguish the »danger of forum shopping« have been only partially successful because forum shopping is an intrinsic part of the American judicial system. Not only do venue options provided by procedural rules allow forum shopping, but the structure of the judicial system provides incentives to shop for a forum.” uo. 82. <http://goo.gl/JGQT8T>

⁴⁰ HIRSCHMAN (1995) i. m. 116.

A jólétet, a fogyasztói társadalmat propagáló, illetve az egyéni sikert hirdető (az északi félteke) nyugati államai – médián keresztül közvetített – csábításának hatására tehát migránsok százezrei indulnak el a szegény déli féltekéről (illetve a Közel-Kelet és Közép-Ázsia szegény országaiból), akár életüket is kockáztatva, mindent feladva az „Ígéret földje felé”. Különösen, ha úgy érzik, hogy már *nem érdemes*, vagy *nem éri meg tiltakozni*, mint azt még vélték, remélték az „arab tavasz” hónapjaiban.

A fogyasztói szemléletű migránsok nem a „legbiztonságosabb országot” keresik (hiszen Európában mindegyik egyformán az, mert azokban nincs politikai vagy vállalási üldözés), hanem sokkal inkább a kiszemelt jóléti államok jogrendszerének szolgáltatásait, és azok élvezetének előfeltételeként a legnagyobb kedvezményre jogosító menekült státuszt szeretnék ott elérni. Ha szükséges, ehhez – mint mondtuk – személyes okiratot semmisítenek meg, hamis személyes adatokat közölnek, vagy hamis útokmányokat vesznek, szereznek be, illetve az utazáshoz embercsempész-hálózatok „szolgáltatásait” veszik igénybe. Ennek egész iparága alakult ki ott, ahol erre fokozott kereslet van a migránsok részéről.

5. A gazdasági migránsokra épülő multikulturalizmus európai integrációs-asszimilációs gyakorlata nem működik: nemzetpolitikai alapú társadalomszervezésre van szükség a családpolitika erősítésével

Eleinte, 1961-től, munkaerő-toborzó megállapodás alapján fogadták be a török *vendégmunkásokat* Németországba, mégpedig *ideiglenes* szándékkal. Amikor azonban az 1973-as olajárrobbanás után nem volt már szükség ennyi munkáskézre, a vendégmunkások nem kívántak már hazatérni, hiszen időközben letelepültek, s családjaik is csatlakoztak hozzájuk. Nem annyira *tudatos multikulturális társadalomépítésről* volt tehát szó, hanem inkább egy tényszerű helyzet kialakulásáról, amellyel valamit kellett kezdeni, s amihez így később, mintegy *utólag* társult az ideológia, a multikulturális társadalom építése. Ez azonban nagyon sok nehézséggel jár, és egyáltalán nem nevezhető sikertörténetnek.⁴¹

A gazdasági migránsokat, illetve más bevándorlókat a multikulturális társadalom építése jegyében integrálni (vagy esetleg asszimilálni) kívánták a befogadó államok,⁴²

⁴¹ „Kétségtelen, hogy a törökök az Európai Unióban, különös tekintettel Németországban sok problémával és akadállyal szembesülnek. Az egyik legfőbb az, hogy a német társadalom fogadja el őket, és az ehhez a társadalomhoz való tartozás érzése. A törvény szemében az idegen nemzetiségűek nem érnek fel a hazai nemzetiségűekkel. A török társadalmat sem szociálisan, sem kulturálisan nem tekintik egyenrangúnak. Ez szintén a szakadék és az elválasztódás szélesedéséhez vezet a csoportok között, és lehetetlenné teszi az azonos lehetőségeket, valamint megnehezíti a beilleszkedési folyamatot. A törökök alkotják az EU-n belül a legnagyobb harmadik országból származó csoportot. Nagy számuk, a német gazdaságban betöltött szerepük és a letelepedés látszata ellenére (mármint olyan értelemben, hogy többségük nem szándékozik visszatérni Törökországba) úgy tekintenek rájuk, mint a legnehezebben integrálható csoportra kulturális különbözőségük miatt.” BOSZNYAI Csaba: Török bevándorlók történelmi helyzete Németországban. *Kisebbségkutatás*, 2004/4. <http://goo.gl/ePAjW9>

⁴² Vö. „Three immigration countries have officially declared multiculturalism: Australia, Canada and Sweden. The first two owe their very existence to large scale immigration and introduced multiculturalism in the 1970s after the assimilation policies did not give the anticipated results. Sweden

amely folyamatban – elméleti és gyakorlati okokból – tehát sokkal több a kudarc-, mint a sikertörténet.⁴³ A bevándorlókat vagy asszimilálni kívánták, mint a franciák,⁴⁴ vagy hagyták saját (párhuzamos) társadalmukat kiépíteni, mint a többi befogadó európai ország, s különösen Svédország. Ezt nevezték ők nyitottságon és befogadáson alapuló multikulturális társadalomnak. Csakhogy napjainkra már világossá vált, hogy e közpolitikai gyakorlatok távolról sem eredményeztek valódi integrációt, s még kevésbé harmonikus együttélést az anyanemzet és a bevándorlók között.⁴⁵ A másod-, illetve

is different. It is unique in Europe in ideology and practice of its avant-garde multicultural policy aims. Although it is important to keep in mind that each and every contemporary European state had its own visions regarding immigration, the Swedish immigrant policy was envisaged to become the European challenge.” Felicitas MEDVED: Swedish multiculturalism: the case of slovene immigrant organizations. *Geographica Slovenica*, 1992. vol. 24., 97–98. <http://goo.gl/fNrrqM>

⁴³ Ld. például Hollandia kudarcátörténetét a bevándorlókkal, amelynek egyik meghatározó oka a bevándorló (azaz: etnikai) lét diszkriminációtól való félelemből történő „tabusítása” volt: Herman VUJISJE: *Korrekt Hollandia*. Budapest, Gondolat, 2008. 34–49.

⁴⁴ A bevándorlók francia típusú integrációja inkább asszimilációnak mondható, aminek szerves része a szekularizáció a közéletben, a homogenitás és a törvény előtt egyenlőség.

⁴⁵ A Migrációkutató Intézet vezető kutatója, Sántha Hanga, aki 2010–2014-ig a svéd Igazságügyi Minisztériumban dolgozott, a következőképpen fogalmaz: „Nem könnyű egyértelműen meghatározni a sikeres integráció eszközeit, noha ezek mindenkor a kölcsönösségre alapuló egyensúlyra kell törekedjenek a bevándorolt népcsoportok és a befogadó társadalom között. Minden bevándorlót értelemszerűen ugyanazok a jogok illetik meg, mint a többségi társadalmat, ennek viszont előfeltétele, hogy elfogadják a befogadó társadalom alapvető értékrendjét és normáit. Ezért kell a társadalmi integrációt szorgalmazó intézkedések közt olyanoknak is szerepelniük, amelyek megnevezik és elutasítják a normaszegő magatartást és a konfliktuskeltést. A svéd modell a nemes célkitűzés mellett az említett egyensúlyra való törekvés sikertelenségét is szemlélteti, ahogy az integrációs intézkedések mellett túlsúlyba került egy előzékeny és megengedőnek nevezhető kisebbségpolitika, ami nem támasztott a svéd társadalomba és értékrendbe való integrálódáshoz hatékonyabb követelményeket. A párhuzamos társadalmak és etnikai enklávék fokozatos kialakulásával és az integrációs deficit immár kézzelfogható tapasztalataival egyetemben megváltozott az eddigi, bevándorlással kapcsolatosan egyértelműen pozitív svéd közvélemény is.” SÁNTHA Hanga: *Integrációs gyakorlatok Svédországban*. 2015. 09. 10. <http://goo.gl/6PR4W3> Másutt, egy interjúban így nyilatkozott meg a multikulturalizmus és a befogadó migránspolitika kapcsán arról, hogy miben is áll a „svédesség” és miben áll annak ellentmondásossága: „Erről a kérdéstről számos érdekes tanulmány született, többek között egy, ami szociálandropológiai szemszögből megvizsgálja harminc-negyven évre visszavezetve, hogy miként érvényesítették a svéd politikusok és közéleti személyek a multikulturalizmus ideológiáját, és hogy ezek miként befolyásolták mind a mai napig például a bevándorlókról és bevándorlásról szóló közvitát. A tanulmány rávilágított: többek között az a tény, hogy a sokszínűség jelenlétét (beleértve az iszlámot) a svéd kultúra egyértelmű részeként állították be, valójában megakadályozta a kölcsönös el- és befogadásra alapuló, valójában multikulturális társadalom kialakulását. Ezek a kijelentések annyira összhangban voltak egymással, hogy sok svéd ténylegesen a kultúra és társadalom szerves részeként tekint az iszlámra. Pedig ez nyilvánvalóan nem így van, hiszen az iszlám ötven-hatvan éve van jelen látható módon Svédországban. Úgy élem meg a svédek, mint egy jelen pillanatban identitásválságban szenvedő népet, akiknek kiforrott identitásuk része volt a másággal szembeni tolerancia és feltétlen befogadás. Ennek ellenére sok svéd sohasem szembesült a bevándorlókkal, főként a szegregálódás miatt. De most egyre több helyen szembesülnek ezzel az általuk eddig ismeretlen jelenléttel – legyen szó sokgyermekes szómáliai családról, romániai kéregetőkről (akiket a svédek „EU-migránsoknak” neveznek) vagy egy környékükön épülő mecsetről.” SÁNTHA Hanga: *A svédek értetlenül nézik, hogy mi történik*. 2015. július 21. <http://goo.gl/WmHAIS>

a harmadgenerációs bevándorlók közül ugyanis sokan még mindig nem tartják magukat olaszoknak, németeknek vagy franciáknak. E tekintetben természetesen nem az a probléma, hogy megőrzik saját eredeti kultúrájukat és identitásukat, hanem az, hogy sokan szinte alig integrálódtak a befogadó társadalomba. Egész homogén „etnikai enklávék” jöttek létre a nyugati nagyvárosok egyes kerületeiben. Az itt lakó bevándorlók számára nem kínálkozik, és perspektivikusan nem is látszik semmiféle társadalmi mobilitáció, azaz társadalmi felemelkedés. Ázsiából, Afrikából vagy a Közel-keletről azért vándoroltak be, mert a szegény országok polgárai számára a földrajzi mobilitáció, azaz a kivándorlás, a társadalmi mobilitáció leggyorsabb és legbiztosabb útjának látszott. Korunkra azonban bebizonyosodott, hogy ez nem lehetséges, mivel döntő többségük nem volt képes, nem tudott, vagy nem akart integrálódni a befogadó társadalomba. Nem bizonyult tehát működőképesnek Európában a multikulturális társadalmi-politikai modell, még Svédországban sem.⁴⁶ Több mint megfontolandó ily módon, hogy érdemes-e a működésképteleneknek bizonyult multikulturális politikai társadalmakat Európában mesterséges eszközökkel generálni.

Az egyik probléma abban állt, hogy nem voltak elméletileg tisztázottak és így a gyakorlatban működőképesek az integrációs személeti keretek. Az óvatoskodás, sőt, a politikai hiper-korrekttség jegyében több országban nem lehetett a bevándorlók mását, azaz különbözőségét a nevéen nevezni, mert az negatív jellegű diszkriminációt eredményezett volna – legalábbis a közbeszéd ezen etnikai jellegű tabusítása jegyében. Ha viszont nincsen „bevándorló másság”, akkor igazából nincs mit integrálni. A bevándorlók problémái, s a bevándorlók és a befogadó társadalom közötti feszültségek így megnevezhetetlenek, kimondhatatlanok maradtak. Ekképpen a közbeszédben nem is léteztek, miközben a problémák egyre súlyosbodtak (bevándorlók között az iskola-kerülés, az alulképzettség, a munkanélküliség, a kábítószerzés, a bevándorlók által elkövetett bűncselekmények növekedése stb.), de közpolitikailag kezelhetetlenek lettek, mert a közbeszédben nem voltak tematizálhatóak.

A muszlim vallási radikalizmus és fanatizmus Európában semmiféle harmonikus, vagy akár csak élhető társadalommal sem kecsegtet. A 2015-ös párizsi merényletek – mai tudásunk szerint – az Európai Unió központjában, szívében, Brüsszel egyik bevándorló (muszlim) abszolút többségű kerületében kerültek megszervezésre. Ez talán több mint beszédes jel.

A tapasztalatok alapján is ki kell mondanunk, hogy a természetes társadalomszerveződés a működőképes, ahol a családok, népek, nemzetiségek és nemzetek organikusán, vagyis nyelvi, erkölcsi, vallási és kulturális azonosságok, természetes vonzások mentén szerveződnek. Ezen erkölcsi és kulturális bázison nyerne meg tartó identitást, amely a többi néppel, nemzetiséggel és nemzettel való békés és egymást kölcsönösen gazdagító találkozást, interakciókat alapozza meg. Az ilyen identitással rendelkező népek, nemzetek lesznek aztán képesek egymás kölcsönös elfogadásán túl arra is, hogy

⁴⁶ Vö. SÁNTHA Hanga: A svédországi bevándorlás biztonságpolitikai vetületei. *KKI-tanulmányok, A Külügyi és Külgazdasági Intézet időszaki kiadványa, T-2015/7.* ld. különösen a „Társadalmi dezintegráció a második- és harmadgenerációs bevándorlók körében” című fejezetet a 11. oldaltól. <http://go.gl/8YOMUI>

egy közösen létrehozandó regionális, illetve nemzetközi politikai közösségnek is tagjai legyenek.

Különböző okokból létrejöhetnek soketnikumú politikai közösségek a nemzetek szintjén is, de nincs garancia azok sikerességére. Ha sikeresek lettek, akkor azért történhetett, mert az etnikai kisebbségek hagyományait megtartva integrálódtak a befogadó társadalomba és politikai közösségbe. Ennek híján eleve sikertelenséggel kell számolni, s ez utóbbi számít trendnek jelenleg Európában. Így az ilyen típusú multikulturális társadalmak létrejötte nem hogy nem támogatandó, hanem egyenesen közpolitikailag gondosan elkerülendő. Kérdés, hogy mit lehet tenni a már létrejött multikulturális társadalmakkal, nem feledve, hogy a gazdasági bevándorlók százezrei segítségével tudta Németország és Svédország a fordista termelésű iparát továbbléteni. Németország viszont visszaküldte volna a török vendégmunkásokat, amikor már nem volt rájuk szüksége, azonban – mint láttuk – ők már nem kívántak hazatérni. Erkölcsei értelemben joguk van Németországban élni, hiszen azt az országot gyarapították munkájukkal évtizedekig, de kérdéses, hogy van-e nemzetépítésről szó? Egyáltalán, fontos-e még a 'nemzet' a multikulturális társadalmakban? A nemzetek létének, szükségességének antropológiai és kulturális okai vannak, így azok meg nem haladhatóak, sőt, nagyon fontos a létük mind morális, mind politikai értelemben. A népek migrációs politikával való mesterséges „összeturmixolása” ezért végül is olyan valódi nemzetek és népek nélküli kulturális „egyveleget” eredményezne, ami súlyos identitásválságot eredményez a népekhez és kultúrákhoz tartozó személyek és közösségek tekintetében, ami a (korunkban: vallási) fanatizmusnak és a potenciális, vagy valós erőszaknak, esetleg a terrorizmusnak adhat táptalajt. Népek, nemzetek és nemzetiségek egymást kölcsönösen és gazdagítón építő relációi, valós közössége csak és kizárólag a népek és nemzetek saját harmonikus identitásképződése révén jöhet létre, ami nem pusztán a nemzetek létét feltételezi, hanem azok szervesen, intézményesen és szimbolikusan is integrált politikai megszerveződését is. Ennek hiányában az identitás nélküli vagy identitásválságban szenvedő, s egyben identitáskereső nemzetiségek és népek konfrontatív (kontra-identifikációs) módon, sőt, számos esetben erőszakos úton kívánják majd önazonosságukat kialakítani. Ez a folyamat csak elodázható, de el nem kerülhető, hiszen a nemzeti létnek – mint írtuk – antropológiai, azaz mély egyéni és közösségi erkölcsi-identitásbeli alapjai vannak, amit a kulturális és a politikai identitás fejez ki és érvényesít a nemzet tudat szintjén. Ez utóbbinak pedig a nemzet alkotmánya ad intézményesült és normatív megjelenési formát.⁴⁷

A fentiekből következően nem a nemzetek belső szerves együvé tartozását nem tekintő, doktrínéren individualista és ily módon életidegen kozmopolitizmus,⁴⁸ vagy a

⁴⁷ Vö. VARGA Zs. András: Megfontolások négy tételben a nemzet és alkotmány(a) összefüggéséről. *Magyar Kisebbség: Nemzetpolitikai Szemle*, 2013/3–4. 252–267. <http://goo.gl/bB6U51> . Továbbá ld. VARGA Zs. András: Nemzet és jogalanyiség. *LIMES: Nemzetpolitikai Szemle*, 2009/4. 15–24.

⁴⁸ Óvatosabban kell azonban fogalmaznunk, hiszen a menekültek befogadásának világszintű gyakorlása az emberi nem egyetemes társadalmából fakadó szolidaritási kötelezettséget váltja valóra, amelyet van, aki „kozmpolitizmus”-nak nevez: Lásd Derridának a menedékvárosok 1996-os, Strasbourgban, az Európai Tanácsban megrendezett első kongresszusára írt beszédét: Jacques DERRIDA: Világ kozmopolitái, még egy erőfeszítést! *Magyar Lettre Internationale*, 2000/ösz, 77–80. „Vendégszeretethez való jog”-ról,

naív „Világfalu” tévképzete, de természetesen nem is a népek és közösségek szervesen, párhuzamos, etnikai enklávészerű egymás mellett élése az adott országon belül lenne a kívánatos nemzetszerveződés, hanem az erős nemzetekben – de nem nemzeti radikalizmusban, és még kevésbé a sovinizmusban – való gondolkodás, amely egyedül képes bármiféle belső integrációt megvalósítani. Az emberek *nem közvetlenül* a világ polgárai, s ilyen értelemben *nem ‘világpolgárok’*, hanem nemzeteiken keresztül kapcsolódnak az *egyetemes politikai közösséghez*. Továbbá e tekintetben az emberek ‘személy’-ek és nem pedig ‘individuum’-ok. A ‘személy’ lényegéből adódóan rögtön, fogalmailag feltételezi a család, a szerves közösségek, a népek és a nemzetek létét. Egyedül a menekülthelyzet lépi át a közvetlen és elháríthatatlan szükség miatt a nemzeti keretet a menekülés aktusában, mely lehetővé teszi, hogy rögtön bármely első biztonságos országhoz lehessen fordulni, ahogy ezt már tárgyaltuk. A menekült befogadásakor a veszélyeztetett és szenvedő embert, az egyetemes emberi jogközösség tagját kell látnunk, s nem pedig az állampolgárt. Azonban a befogadásnak is rendezetten, kontroll alatt és – biztonsági okokból – jogszerűen kell történnie – ezt kívánja meg a befogadó ország, nemzet polgárainak érdeke.

A migránsok befogadásának, befogadhatóságának alapvető határkritériuma az, hogy a befogadott fogadja el és tartsa tiszteletben az *egyetemes erkölcsi, természetjogi normákat*. El kell fogadnia tehát azt, hogy nem követhet el *bűncselekményeket*, s itt különös súllyal esnek latba a legsúlyosabbak. Nem hallgatható el ugyanis az, hogy Svédországban és újabban Finnországban⁴⁹ – a híradások szerint – szexuálisan zaklatnak lányokat, nőket, illetve nemi erőszakot követtek el – feltételezhetően – bevándorlók, nemegyszer kiskorúak sérelmére.⁵⁰ Svédországban a bevándorlók által elkövetett szexuális zaklatások, illetve erőszakos nemi közöszlések sajnos már nagyon aggasztó társadalmi jelenség alakját, méretét öltik. (Ennek kriminológiai módszertani alapokról történő vitatása, azon vélemények tehát, amelyek ezt cáfolják, egyáltalán nem meggyőzőek. E bűncselekmény bevándorlók általi elkövetésének jellemző módja az, hogy a többen követik el, mégpedig közterületen. Ez a potenciális áldozatok köreiben, érthető

a „vendégszeretet új chartá- járól”, illetve a vendégszeretet „nagy”, „feltétlen” és „egyedi”, és ugyanakkor „egyetemes” törvényéről ír. Uo. 77., 79.; vö. Caterina RESTA: *L'evento dell'altro, etica e politica in Jacques Derrida*. Torino, Bollati Boringhieri, 2003. 44–98.

⁴⁹ Válságtanácskozást hívott össze az igazságügyi és belügyi tárcák vezetőivel Juha Sipilä finn miniszterelnök egy feltételezett nemi erőszak, egy 14 éves lány megtámadása ügyében, amelynek elkövetésével egy 15 és egy 17 éves afganisztáni menedékkérőt gyanúsítanak. (*PM Sipilä calls crisis meeting over Kempele rape case*. Prime Minister Juha Sipilä has called a crisis meeting with the Interior and Justice ministers over a suspected rape in his home town of Kempele, near Oulu. MTV reports that the two suspects are asylum seekers from Afghanistan. Finland's Prime Minister Juha Sipilä has called a crisis meeting to discuss a rape case in his home town of Kempele, just south of Oulu, in which a 14-year-old girl was attacked. The two suspects in police custody are both foreign and aged under 18, with MTV reporting that they are asylum seekers from Afghanistan, aged 15 and 17.) http://yle.fi/uutiset/pm_sipila_calls_crisis_meeting_over_kempele_rape_case/8478859

Egy másik hír: „Szombat kora hajnalban két sötét bőrű külföldi férfi megerőszakolt egy 24 éves nőt Finnország nyugati partvidékén [...]” Újabb nemi erőszak Finnországban. *hirado.hu*, 2015. 12. 26. <http://goo.gl/ca4QVv>

⁵⁰ <http://goo.gl/ytXx3e>

módon, különös félelmet kelt.) Az ilyen bűncselekmények elkövetését mindenáron meg kell akadályozni, sőt, meg kell előzni: így azon csoportokat, amelyek ezt a nagyon súlyos tettet nem tekintik bűncselekménynek, nem szabad beengedni az országba. Az állampolgárok, s köztük a *kiskorúak* és a *nők fizikai és erkölcsi integritásának* védelme az ilyen nemis erkölcs elleni – és egyéb más súlyos – bűncselekményekkel szemben a *politikai közösség elsőrangú kötelessége*. A média szereplőinek kiemelt és másra át nem hárítható felelőssége van abban, hogy a hatóságoktól kapott tényeket a *valóságnak megfelelően* közöljék, s így a politikai közösség tagjai valós és pontos képet kapjanak a bevándorlók befogadó országban tanúsított magatartásáról, ideértve – kiemelt módon – a *kriminális cselekményekről* való gyors és szakszerű tájékoztatást. Természetesen mind a két véglet gondosan elkerülendő: az etnikai elem elhallgatása a „faji diszkriminációtól” való félelem jegyében, másrészt az *előítéletes etnikai általánosítás*gátás szintűgy.

A jelentősége okán itt említést kell tennünk azon eseményekről, amelyek 2015 szilveszterekor történtek Kölnben, de más német nagyvárosokban,⁵¹ illetve Ausztriában⁵² és Svájcban,⁵³ de Finnországban⁵⁴ is. Kölnben például erősen ittas bevándorlói csoportok – köztük sokan (vagy többségükben) olyanok, akik nemrég érkeztek menedékkérőként az országba – tömegesen (feltételezhetően szervezetteren⁵⁵) molesztálták szexuálisan súlyosan a főtereken ünneplő lányokat, nőket, adott esetben ki is rabolva őket. Az atrocitások súlyát mutatja, hogy a híradások kifejezett nemis erőszakról is említést tesznek. A rendőrök a kaotikus kölni főtéren kapacitáshiány miatt nem tudtak segíteni a tőlük segítséget kérő megtámadott lányoknak, nőknek,⁵⁶ a média pedig napokig hallgatott e nagyon súlyos eseményekről. A történetekkel kapcsolatban több mint félezer⁵⁷ feljelentés érkezett a rendőrségekre. A rendőrség Kölnben tehetetlennek bizonyult, miközben Németországban hetek óta nagy erővel készültek a terrorveszély miatt a közterületek biztosítására.

A migrációs szakirodalom a gazdasági célú bevándorlás esetén az ilyen típusú migráció jelenségét szinte mindig csak demográfiai és/vagy gazdasági *hasznossági* szempontból közelíti meg. A nemzetre fókuszáló politikai filozófiai megközelítés szinte teljes egészében hiányzik. Így nem találkozunk a nemzetépítés és a *nemzet szintjén artikulált* közzj szempontjának érvényesítésével sem. Márpedig ez utóbbi – mint láthattuk – a *nemzeti kultúra*, a *nemzeti hagyományok* erkölcsi integrációs és *társadalmi megtartó* szerepére nagy hangsúlyt helyez. Az elmondottak alapján megállapíthatjuk, hogy a multikulturalizmus európai verziója nem képes sem a többségi nemzeti identitást, sem az egy adott ország területén levő nemzet, nemzetiségek és népek közötti harmonikus kapcsolatokat egységet adó integrációjukban konceptualizálni, még ke-

⁵¹ <http://goo.gl/xrJoek>

⁵² <http://goo.gl/yvKVxj>

⁵³ <http://goo.gl/zks8dr>

⁵⁴ <http://goo.gl/0A72iD>

⁵⁵ <http://goo.gl/UY0687>

⁵⁶ <http://goo.gl/QlhONi> ; <http://goo.gl/xeb5Hi> ; <http://goo.gl/blKsNW>

⁵⁷ <http://goo.gl/rjcZkJ>

vésbé azt megvalósítani. Fontos tudatosítani, hogy a bevándorlás csak az integráció révén lehet sikeres társadalmi együttélést adó oly módon, hogy az integrálódó felveszi a befogadó nép identitását miközben megőrzi a sajátját is.⁵⁸ A sikeres európai integrációnak ez az évszázados sikeres útja. Az „etnikai enklávék”, a nemzeten belül egymás mellett élő *párhuzamos társadalmak* veszélyes gyúelegyet alkothatnak, aminek kialakulása így elkerülendő. Különösen figyelni kell itt a hagyományosan ‘oszloposodottan’ („pillarizáltan”, ‘pilléresedetten’ vagy ‘szegmentált módon plurálisan’) szervezett *politikai kultúrájú* társadalmakra: különösen Belgiumra és Hollandiára. Az ilyen politikai kultúrájú országok esetében ugyanis a *szegmentált szubkulturális* (katolikus, protestáns, liberális, szocialista) „oszlopok” (vagy „pillérek”) megléte elfogadott, sőt, politikailag (intézményesítetten) támogatandó társadalmi értéket képviselnek,⁵⁹ mert csak így lehetséges az *ideológiailag szegmentált* társadalom „egyben tartása”, hogy ne mondjunk „integrációt”.⁶⁰ Ügyelni kell tehát arra, hogy ne jöjjenek létre *etnikai alapú integrálatlan, szegmentáltan szubkulturális bevándorlói* populációk adta „enklávék” a társadalomban, azaz *szegregált, bevándorlók lakta nagyvárosi kerületek*. (Miközben a tehetősek lezárt magán lakóparkokba „vonulnak ki” – a hirschmani optikában értelmezhető módon.⁶¹) A tradicionálisan létrejött szubkulturális „oszlopokat” ugyanis a *konzenzusorientált elit*, illetve *konzociionális (alkotmányos) technikák*, intézmények és eljárások képesek megfelelően, vagy még éppen kielégítően integrálni. Az etnikai alapú, szubkulturálisan szegregálódó bevándorlói és azok leszármazói közösségeit viszont az oszloposodott politikai kultúrájú társadalmak intézményeikkel, oszloposodott struktúráival nem tudták megfelelően integrálni. Ezen oszloposodott politikai kultúra és a megegyezésszerű demokrácia kínálta lehetőségek legfeljebb a *távolságtartó* egymás

⁵⁸ A hazai roma kisebbség integrációjának problémáiból kiindulól, helyes intézményi-eljárás szemléletű tanulmányok – amelyek azonban tartalmi elveket érvényesítenek – nézetünk szerint segítenek megérteni azt is, hogy miképpen lehet sikeres a honi roma kisebbség integrációjának tapasztalatai nyomán az esetleges bevándorlók integrációja. Vö. RIXER Ádám: *The Roma and Central Public Administration in Hungary*. In: Ádám RIXER (ed.): *The Roma and Public Administration in Hungary*. Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Lőrincz Lajos Közjogi Kutatóműhely, 2015. 26–51., 93.; RIXER Ádám: A romák és a központi közigazgatás kapcsolata Magyarországon. In: FAZEKAS Marianna (szerk.): *Gazdaság és közigazgatás: Tanulmányok Ficzere Lajos tiszteletére*. Budapest, Eötvös, 2015. 173–184., 242.; RIXER Ádám: *A roma érdekek megjelenítése a jogalkotásban*. Budapest, Patrocinium, 2013. 236.; RIXER Ádám: A roma érdekek megjelenítésének intézményes csatornái, különös tekintettel egyes koordinatív és javaslattevő szervekre. *Kodifikáció és Közigazgatás*, 2013/1. 35–51.; RIXER Ádám: *Roma Civil Society in Hungary. De iurisprudentia et iure publico*, 2013/1. 142–170.

⁵⁹ Vö. ENYEDI Zsolt – KÖRÖSÉNYI András: *Pártok és pártrendszerek*. Budapest, Osiris, 2004. 37–39.

⁶⁰ Belgium tekintetében ld. „Intézményesült mederbe terelődött az ideológiai családok, a pillérek közötti párbeszéd, Belgium nagy társadalmi csoportjai, politikai elitjei a megegyezések, a kompromisszumok, a konzociacionizmus útjára léptek. Elemi: a pilléreket reprezentáló arányosság és nagykoalíció; az ügyek pragmatikus, depolitizált, tárgyalásos, kompromisszumkereső elintézése, a pillérek nagyfokú autonómiája és egyben vétőjoga, azaz az összes nagy politikai család beleegyezése kell a döntésekhez. Ez a társas együttélés modell fokozatosan csökkentette, pacifikálta az ideológiai táborok közötti ellentétet.” GYŐRI SZABÓ Róbert: *Kisebbség, autonómia, regionalizmus*. Budapest, Osiris, 2006. 115.

⁶¹ Vö. CSÉFALVAY Zoltán: *Kapuk, falak, sorompók. A lakóparkok világa*. Budapest, Gondolat–Marina Part, 2008. 61–62.

mellett élést, *egymás elviselését* tették lehetővé, és Hollandiában például arra voltak alkalmasak, hogy a súlyosabb *etnikai alapú feszültségeket* a gazdag jóléti államok juttatásaikkal mintegy „megváltsák”.⁶² Belgium esetében pedig azt szükséges megemlíteni, hogy csak egy rendkívül bonyolult, *extrém módon konzociációs alkotmányos intézményrendszerrel*⁶³ lehetett *együtt tartani* az országot, a benne feszülő nyelvi/etnikai, vallási és gazdasági jellegű törésvonalakból fakadó konfliktusok miatt.⁶⁴

A politikai közösség, mint szuverén testület, pontosabban az azt kormányzó személy vagy testület felel a nemzetet érintő közjó érvényesüléséért, ami elsődlegesen a nemzettagok alapvető emberi jogainak érvényesülését, valamint a nemzet közösségi-állami integrációjának megvalósulását jelenti. Az előbbieket (az alapvető emberi jogok) sérelmét jelentő külhoni csoportokat *nem szabad* beengedni, az utóbbit (nemzeti integrációt) nagy bizonyossággal veszélyeztető migránsokat pedig nem érdemes, *nem bölcs dolog* bebocsátani.

A nemzetpolitikai alapú migrációs közpolitika elsőrendű célja éppen a migráció ösztönzése helyett a *családpolitika* erősítése, hogy a nemzet ne szenvedjen el *népességfogyást*. Egy jó szemléletű és eredményesen működő családpolitikára épülő nemzetpolitikának nincsen szüksége demográfiai vagy gazdasági célú bevándorlásra. Az erős családokra épülő nemzet maga is erős és önfenntartó lesz. Továbbá egy erős nemzet könnyebben tud befogadni és integrálni – valódi – menekülteket. Ami – mint láttuk – erkölcsi kötelessége, hiszen nem csak „befelé” és „kifelé” szuverén államban szerveződik meg,⁶⁵ hanem az egész nemzetközi politikai közösség alanya is egyben, így léteznek az egyetemes politikai közösségből fakadó kötelezettségei is. Lehet, hogy „nincsen szüksége” menekültekre (ez a kitétel legfeljebb csak a gazdasági migránsokra lenne értelmezhető), de attól még erkölcsi kötelessége azokat befogadni, akiket ésszerűség alapján neki kell befogadnia a nemzetközi szolidaritás alapján. Minden nemzet az egyetemes emberi nem iránt is köteles szolidáris lenni, hiszen a menekültek, azaz ezen emberi nem segítségére szoruló tagjai, a befogadásra alkalmas biztonságos országok, nemzetek „felebarátai”. *A nemzetek, népek családja, az emberiség nagy családja*

⁶² „Az oszloposodás teremtette hagyomány – mind kulturális, mind intézményes tekintetben – kipróbált receptet kínált arra, hogyan lehet elviselni a másik eltérő magatartását: ha az ember távolságot tart. A vallásyakorlás és az oktatás területén a bevándorlók élhettek az oszloposodott struktúrák és megegyezésszerű demokrácia kínálta lehetőségekkel. Ugyanezen hagyomány talaján magától értetődően használhatták a társadalombiztosítás, a városfelújítás és a szociális lakásépítés vívmányait. Mivel a lakásállomány döntő többségét non-profit szervezetek adják bérbe, Európában – Svédország után – talán Hollandiában rendelkeznek a bevándorlók a legjobb lakhatási lehetőségekkel. Mindezt egyebek mellett az tette lehetővé, hogy Hollandia gazdag ország. Pénzzel ugyanis hatékonyan »meg lehetett váltani« az etnikai csoportok közötti súlyosabb feszültségeket.” VUIJSJE i. m. 36–37.

⁶³ „Sokszor elhangzik a belga modellel szembeni kritikaként az államszerkezet szinte áttekinthetetlen összetettsége. Maga az átlagos belga polgár kevéssé érti országának politikai intézményeinek működését, nem látja át a föderális szerkezetet, főként Brüsszel státusa nem világos számukra. Az egyetemes jog- és politológus hallgatóinak rémálma a belga alkotmánytan kurzus.” GYÓRI SZABÓ i. m. 135.

⁶⁴ „A belgiumi föderalizálást az állam felbomlását elkerülendő hajtották végre [...]” Uo. 123.

⁶⁵ Ld. Horváth Sándor elemzéseit a népről, a nemzetről és az államról, valamint ezek egymáshoz való viszonyait illetően: HORVÁTH Sándor: *Örök eszmék és eszmei magvak Szent Tamásnál. Bölcséleti és hittudományi tanulmányok*. Budapest, Szent István Társulat, 1944. 269–336.

azt kívánja meg normatív szinten, hogy a biztonságos, s különösen a tehető országok segítsék meg a menekülteket: a menekültek befogadásával és/vagy gazdasági jellegű támogatásokkal.

Végül egy gondolatot érdemes még elmondani Európa keresztény civilizációjának és a muszlimok befogadásának kapcsolatáról. A muszlim menekültek vagy migránsok befogadásakor a befogadó keresztény kultúrájú vagy civilizációjú európai nemzet nem akkor jár el helyesen, ha elfedi, titkolja vagy egyenesen feladja saját keresztényi identitását. Így a keresztiek és a (keresztény) vallási szimbólumok eltávolítására való felhívás (2015 november végén) – a „vallásilag semleges” hely kialakítása jegyében – a migránsbefogadásra kijelölt norvég intézményekből és templomokból, valójában nem a muszlimok befogadásának előfeltételei, hanem egy csúszós lejtőn elinduló önfeladás egyik sajnálatos mérföldkövét jelentheti. Nincsen ugyanis befogadás erkölcsi és kulturális önazonosság nélkül. Mind a befogadónak, mind a befogadottnak vallási rendszerét, s így identitását megőrizve kell az integráció felé haladnia. A keresztény gyökerű Európa mindenekelőtt nem adhatja fel az emberi méltóság védelmét, s különösen a nők és a gyermekek erkölcsi alapú jogi védelmét.

6. A terrorizmus elleni védekezés a legalapvetőbb nemzeti és nemzetközi kötelesség

A terrorizmus eshetőségének kivédése, azaz a terroristák menekültek közüli kiszűrése elsőrendű kötelessége a migránsbefogadó és a tranzit-országoknak. Ehhez az összes érintett ország legnagyobb mérvű technikai és egyéb szempontú összefogására van szükség. A lehető legnagyobb gonddal szükséges e tekintetben eljárni. Semmiféle kockázat nem engedhető meg. Azon személy, aki szándékosan hamis adatot közöl, okiratot semmisít meg, hamis úti okmánnyal rendelkezik, eleve nem engedhető be az országba. De ugyanígy szükséges eljárni azokkal szemben is, akik személyazonosításra alkalmas eljárási cselekmények alól kivonják magukat (ujjlenyomat vétele), vagy akik *bár megtehetnék, nem a legális határátlépést* választják. Ez utóbbi esetben szükséges megnevezni azt is, hogy miért választották az illegális határátlépést. Ha azért, mert ez volt a menekülés egyetlen biztos útja, akkor a menekültként való megvizsgálására mód van. De ez természetesen csak akkor merülhet fel, ha *nem biztonságos országból* érkező választja a tiltott határátlépést. Ha biztonságos, azaz például európai országból, azon, azokon keresztül érkezik, akkor nem jogosult belépni, ha a tiltott határátlépést választja.⁶⁶ Minden országnak ugyanis nemcsak joga, hanem kötelessége is *határainak*

⁶⁶ „A keleti és nyugati országok véleménye abban tér el, hogy ezek az országok úgy gondolják, hogy mindamellett hogy csillapítjuk, javítjuk a helyzetet a közel-keleti régióban, deklarálnunk kell, hogy ha valaki illegálisan átlépi az Unió határát, akkor elveszti a lehetőségét arra, hogy ő legális státuszhoz jusson, függetlenül attól, hogy szír, afgán, vagy koszovói. Bizonyos országok tehát egy erősebb fellépést támogatnak annak érdekében, hogy helyben segítsünk és egyben az Európai Unió területén kívül döntsük el, hogy jogosultak-e menedékjogra vagy sem. Ez azonban nem működik anélkül, hogy ezzel párhuzamosan ne mondanánk nekik, hogy ha elindulnak és illegálisan átlépi a határt, akkor nem fognak legálisan menedékstátuszt kapni. Az ausztrálok ezt meglépték. Ők egy befogadó országnak tartják magukat, hajlandóak bevándorlókat fogadni, akár menekültként is elismerni őket, de ha valaki csónakkal az ausztrál

megvédése a tiltott határátlépéssel szemben, hiszen a tiltás mögött olyan elemi nemzeti érdekek és alapvető emberi jogi követelmények állnak, mint a terrorizmussal szembeni hatékony védekezés.

A menekültek az életüket, szabadságukat, fizikai integritásukat féltve, menekítve menekülnek, így a menekülés a legalapvetőbb jog. A terrorista viszont éppen e legalapvetőbb jogokat támadja azon országokban, ahonnan a menekültek menekülnek, illetve azon országokban, ahova a menekülők igyekeznek. A terroristák ezenkívül bármely országra fenyegetést jelentenek, így globális veszélyt jelentenek. A kérdés az, hogy miként lehet a legalapvetőbb jogaikban üldözöttek, azaz a menekültek közül kiszűrni a *legalapvetőbb jogokat támadó* elszánt terroristákat? Csak a migráció *legális* átvándorlásra, *bevándorlásra* szorításával, és rendkívül szigorú ellenőrzéssel nemzeti és nemzetközi szinten egyaránt. Ez a szomszédos és az érintett országok menekült- és migránspolitikájának összehangolását kívánja meg.

A terrorizmus és a bevándorlás relációja tekintetében kétféle terrorizmus-veszélyről, illetve terrorista csoporttípusról érdemes szót ejteni: a bevándorlókkal beszüremkedő terroristákról, és a bevándorolt olyan másod- vagy harmadgenerációs személyekről, akik nem voltak képesek az integrációra a befogadó társadalomban, s így dezintegrációjukban, új biztonságot és célokat keresve, könnyen válhatnak a szélsőséges terrorista csoportok toborzási közegeivé, háttérbázisaivá. Így tehát a beszüremkedő terroristák *terrorista hálózatokat* építhetnek ki a fanatizálható, a vallási radikalizmusra (a befogadó ország „iszlamizációjára”) nyitott, céltalan és elkeseredett másod- és harmadgenerációs bevándoroltak között. A valódi integráció hiánya így valós terrorizmus-veszélyt rejt magában.⁶⁷

Már az előadottakból is kitűnhetett, hogy rendkívül összetett kérdésről van szó, így az érintett országok közötti együttműködés elengedhetetlen. Sajnos több esetben éppen ennek az ellenkezőjét tapasztaltuk meg az 2015-ös évben néhány érintett közép-európai ország tekintetében.

7. Gazdasági jellegű nemzetközi szolidaritás szükségessége a világ menekülttáborainak megsegítésére

A menekültek helyzete nem a menekülők „*magánügye*”, hanem minden nép és ország közügye, a *világközösség szívügye* kellene, hogy legyen. Mivel alapvető jogok sérelméről, súlyos emberi szenvedésekről van szó, a világ országainak erkölcsi kötelessége a menekültek megsegítése. Különösen igaz ez a menekülttáborokra. A törökországi és más menekülttáborokban nagymértékű pénzhiánnyal küszködnek, aminek az oka az, hogy a fejlett világ országai nem adakoznak a megfelelő mértékben. Márpedig a

partokhoz hajózik és elkiáltja magát, hogy »Asylum! Asylum!«, akkor nem fog menekültstátuszt kapni, hanem vissza fogják őt fordítani. Ennek a fellépésnek a révén, míg az Európába irányuló bevándorlási szám növekszik, addig az Ausztrália irányába menő csökken, mert ez a szigorú rendszer működik és az egyre gyorsuló spirál folyamatokat meg tudták fékezni.” „A bevándorlás lehetőség, nem pedig probléma. Én azt mondom, hogy lassan a testtel!” *Interjú Orbán Balázssal.* i. m.

⁶⁷ Vö. SZABÓ A. Ferenc: *A nemzetközi migráció és korunk biztonságpolitikai kihívásai.* Budapest, Zrínyi, 2006. 112.

megfelelő mennyiségben való adakozás nem csak lehetőségük, hanem *erkölcsi kötelességük*.

Az ENSZ Menekültügyi Főbiztossága komoly pénzügyi hiánnyal küzd.⁶⁸ Nemcsak általánosságban, hanem egyes dokumentumaikból tétélesen, kategóriánként is kiderül, hogy mennyi az a pénzeszköz, amire még szükségük lenne, de jól érzékeltetik a nagy hiányt az összesítő táblázatok is.⁶⁹ E szükséges pénzösszegek hiányából fakadó nehézségeket érintő felelősség elsősorban a gazdag országokat terheli, de a relatíve gazdagokat is. A szír menekültek azért maradtak Törökországban a menekülttáborokban, hogy ha egyszer majd rendeződik a bel- és külpolitikai helyzet Szíriában, akkor visszatérhessenek oda. Nem csak azért szükséges e táborokat anyagilag segíteni, hogy nehogy Törökország „megnyissa még jobban az Európára irányuló menekültcsapot”, hanem mert a menekültek sorsa az egész térség, sőt az egész világ közügye kellene, hogy legyen. Tarthatatlan ugyanis az az állapot, hogy évek óta százezrek hálnak meg, vagy lesznek földönfutóvá, s a világ ezt tétlenül nézi, miközben majd minden helybeli regionális hatalom, s néhány globális nagyhatalom is a saját érdekei szerint jár el a szíriai konfliktusban.⁷⁰

A fejlett vagy relatíve gazdag országoknak nem csak a költségvetésből, hanem az állampolgárokat is mozgósítva lenne szükséges anyagilag segíteniük a menekülteket a menekülttáborokban. Így például minden BKK vagy MÁV jegy vagy bérlet vásárlásakor automatikusan megjelenhetne a jegykiadó automata kijelzőjén egy ablak azzal a kérdéssel, hogy „kívánja-e az ENSZ Menekültügyi Főbiztosságát a törökországi menekülttáborok ellátásában anyagilag támogatni?” Ha egy gomb megnyomásával „igen” választ kap, akkor rákérdezhetne a gép arra, hogy „mekkora összeggel”? 100, 200, 500, esetleg 1000 vagy 2000 forinttal? Akár egy egyszerű piktogrammal azt is szemléltetni lehetne, hogy a választásra felkínált összeg mire lenne alkalmas, tehát, hogy egy menekült személy vagy egy menekült család milyen mérvű ellátására lenne az elegendő.⁷¹ A pozitív nemzetközi tapasztalatok alapján úgy vélem, hogy ez kellő ösztönző erő, valamint a konkrét és a közvetlen segítségnyújtás megfelelő módja lenne. Továbbá érzékennyé is tenné az állampolgárok lelkiismeretét a menekült helyzetre, annak tartóhatatlanságára.

⁶⁸ Vö. *UN agencies 'broke and failing' in face of ever-growing refugee crisis*. The Guardian, 10 September 2015. <http://goo.gl/t93bK8>

⁶⁹ Lásd pl. <http://unhcr.org/5604fdc39.pdf>

⁷⁰ Így fogalmaz Speidl Bianka, a Migrációkutató Intézet vezető kutatója: „A tizenöt évig tartó libanoni polgárháború tanulsága szerint a helyi szövetségesekkel vívott nagyhatalmi konfliktusok akkor érnek véget, amikor a szemben álló feleket támogató országok számára a konfliktus fenntartása már nem kifizetődő.” SPEIDL Bianka: *Szíria: a háború mint befektetés*. 2015.11. 11. <http://goo.gl/KjF7cQ>

⁷¹ Lásd pl. <http://goo.gl/ygU67L>

